

DISSERTATIO PHILOLOGICO-THEOLOGICA

DE
PECCATO IN SPIRITVM
SANCTVM

AD DVCTVM LOCI CLASSICI EBR. VI, 4. 5. 6.

QVAM

SVB PRAESIDIO

VIRI SVMMÆ REVERENDI AMPLISSIMI
ATQVE DOCTISSIMI

SIGISM. IACOBI BAVMGARTEN

S. S. THEOLOGIAE DOCTORIS ET PROFESSORIS
PVBLICI LONGE CELEBERRIMI ORDIN.
THEOL. II. T. DECANI

PATRONI ATQVE FAVORIS OMNI
ANIMI OBSERVANTIA SVMMOPERE
COLENDI

DIE XVII. AVG. HVIVS ANNI cD Is ccxxxx.

H. L. Q. C.

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBIICIET

AVCTOR

M. IO. SAMVEL HICHTEL

ANHALTINVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE, 1748.

TYPIS IO. CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typogr.

PECCATO IN CHRISTUM
SACRUM
AD DUCITUR

IN
SACRUM
AD DUCITUR

IN
SACRUM
AD DUCITUR

IN
SACRUM
AD DUCITUR

VIRO

MAGNIFICO SUMME DEVENERANDO AM-
PLISSIMO ET DOCTISSIMO

IOANNI MICHAELI
SCHVMMANNO

SERENISSIMO DVCI SAXO-WEISSENFEL-
SENSI ET QVERFVRTENSI A CONFESSIONIBVS CONSILII
ECCLESIASTICIS ET CONCIONIBVS IN AVLA PRIMARIIS
NEC NON CONSISTORII DVCALIS ADSESSORI ET SVPER-
INTENDENTI GENERALI GRAVISSIMO LONGEQVE ME-
RITISSIMO ILLVSTRIS GYMNASII QVOD LEVCOPETRAE
FLORET PROFESSORI THEOLOGIAE PRIMARIO.
LONGE CELEBERRIMO

PATRONO SVO SVBMISSO PIETATIS CVLTV
SVMMOPERE PROSEQVENDO
VITAM INCOLVMITATEM ATQVE SALVTEM OMNIGENAM
DEVOTA MENTE PRECATVR

SIMVLQVE HANC QVALEM CVNQVE OPELLAM

D. D. D.

AVCTOR.

Summum illud dignitatis fastigium, in quod
TE, VIR SVMME DEVENERAN-
DE, provida numinis cura euexit, nec non
insignis virtutum TVARVM, ac meri-
torum splendor, facile effecit, ut hasce
meas pagellas, tenuis ingenii foetum, indignum
censerem, quem Magnifico TVO exornarem no-
mine, atque in sinum TVVM deferrem: At vero
paullulum auerti oculos meos a reueranda TVA
dignitate, ac cogitavi apud animum meum, quod
tanta in TE sit humanitas, ut etiam humillimos
TVI nominis cultores grauissimo TVO patrocinio,
benevolentia, immo amore tueri, prosequi, ac com-
plecti soleas. Submissa insuper atque grata men-
te recolere consueui magna TVA, VIR MAGNI-
FICE, quae in beatum patrem meum, atque in me
exstant merita: Quanta in illum contuleris bene-
ficia, iam non commemorabo, debitas ille aliquan-
do TIBI referet gratias in sedibus beatorum, in
quas ante biennium fuit receptus. Quanta in
me TVA fuerit gratia, paucis indicabo: TV non de-
dignatus es sacrae initiationis meae existere arbi-
ter: TV in ordinandis meis litterarum studiis
beato patri meo, atque mihi sapientissima suppe-
ditasti consilia; TVO consilio, TVA benigna at-
que provida cura factum est, quod in illustri illo
Leucopetrensi gymnasio exoptatissima mihi conti-
gerit

gerit occaso, animum optimis artibus excolendi. Saepius cum insigni animi voluptate in mentem mihi reuoco tempus illud, quo a TVO, VIR MAGNIFICE, suauissimo pendebam ore, quo purioris religionis dogmata, quo salutare, atque diuiniore doctrinas solidissima mihi instillabas methodo, quo dulcissimas sapientiae doctrinas in animum meum ingerebat beatus TVVS filius, cuius cineres grata, atque submissa mente veneror (o si benignissimum numen hunc mihi conseruare voluisset patronum atque fautorem!) Saepius cum insigni animi voluptate recordor illius temporis, quo ex Reinecciorum, Leonum, aliorumque celeberrimorum virorum doctrina exoptatissimos colligebam fructus, quibus caruissem, si TVIS, VIR SVMME DEVENERANDE, sapientissimis caruissem consiliis. Haec omnia dum mente agito, submisso animi cultu in TE, PATRONE DEVENERANDE, feror, meque totum rapi sentio. Huius meae in TE pietatis atque submissi animi adfectus hoc publicum extare volui documentum. Pro summa ergo, quae in TE est, humanitate, serena suscipe fronte, quod pietas a me exegit, benigne suscipe id, ad quod ipse benigna TVA in me gratia me excitasti. Quod reliquum est summum numen supplex veneror, velit sua providentia venerandam TVAM protegere canitiem,

*canitiem, velit TE, VIR SVMME DEVENE-
RANDE, per multos adhuc annos seruare sal-
uum, sanum, atque incolumem; velit TE conser-
uare Serenissimo TVO Principi pio, magno, at-
que sapienti; conseruet TE ecclesiae suae; con-
seruet TE splendidissimae familiae TVAE; con-
seruet TE denique & mihi, qui sub grauissimo
TVO patrocínio delitescere gestio, qui emoriar,*

MAGNIFICI SVMME DEVENERANDI
ATQVE AMPLISSIMI NOMINIS TVI

Dabam e museo
d. VI. Kal. Sext.
cl. l. cc. xxx.

humillimus ac deuotissimus
cultor

M. IO. SAM. HICHEL.

TOTIVS DISSERTATIONIS CONSPECTVS.

SECTIO I. PHILOLOGICA.

IN QVA SENSVS LITTERALIS CIVISCVNOVE VOCIS ET PHRASIS DETERMINATVR ET PROBATVR.

- Tradit*
- §. I. Argumenti utilitatem, totiusque instituti rationem & pertractandi modum.
- II. Ipsa verba Apostoli una cum accurata translatione.
- III. Nexum horum verborum cum praecedentibus.
- IV. Apostoli scopum generalem.
- V. Quae ratione deici minandum & supplendum sit subiectum renovans, per ellipsin omissum.
- VI. Vocabulum ἀδύνατος hic non difficile, sed tale quid denotare, quod fieri plane noquit.
- VII. Qualis verbo ἀναγκάζειν hic competat notio.
- VIII. Quis sit sensus totius phrasos ἀδύνατος πάλιν ἀναγκάζειν εἰς μετάνοιαν.
- IX. Peccantes adversus spiritum s. in loco nostro describi.
- X. Quae ratione sit explicandus locus Mar. XII. 31. it. quod nostro sit parallelus, & quae alia loca N. T. de peccato in spiritum s. sint exponenda.
- XI. Vocabulum ἀπαξ hic denotare semel, non perfecte, ut quidam volunt.
- XII. Quinam hic dicantur Φωτισθέντες.
- XIII. Δωρεῖν ἐπερομένον esse quodcumque donum, quo deus vere credentes cumulare solet.
- XIV. Quid sit γένειν τῆς δωρεῆς τῆς ἐπερομῆς.
- XV. Quinam sint μέτοχοι γνηθῆντες πνεύματος ἁγίου.
- XVI. Quid per ἥμα τῷ θεῷ hic intelligendum veniat.
- XVII. Quid sit γένειν κατὸν θεῷ ἥμα.
- XVIII. Μέλλων αἰών hic denotare vitam aeternam.
- XIX. Quae nam sint δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος.
- XX. Quid sit γένειν δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος.
- XXI. Vocabulum παραπέσοντες non pro participio Aor. N. sed praesentis est habendum, & per praesens latinorum transferendum.
- XXII. παραπέσοντες hic esse, qui ex statu gratiae & fidei excidunt, & in pessimum cadunt infidelitatem.
- XXIII. Quae nam in peccatis adversus spiritum s. statu subf. uente & praesente ad ductam Pauli sint consideranda.
- XXIV. Per filium dei unigenitum illum esse intelligendum.
- XXV. Quae nam vocabulo ἀνακαταρῶν proprie competat notio.
- XXVI. Quinam in proprie ἀνακαταρῶν

καρπὸν τοῦ ὕδου τῆς θεῆς δι-
cantur.

XXVII. Quid sit καρπὸς ὕδα-

τος καρπὸν τοῦ ὕδου τῆς θεῆς.

XXVIII. Quatenam propria sit

vocabuli καρπὸν τοῦ ὕδου
notio.

XXIX. Quinam inproprie di-

cantur καρπὸν τοῦ ὕδου τῆς θεῆς.

τοῦ ὕδου τῆς θεῆς.

SECTIO II. EXEGETICA,

IN QVA QVAEDAM DE INDOLE PECCATI IN SPIRITVM S. QVAE
QVAM PROXIME AD EXPLICATIONEM LOCI NOSTRI FA-
CIVNT ADFERVNTVR ET PROBANTVR.

Tradit

S. XXX. Quis sit sensus lite-
ralis totius dicti paulini.

XXXI. Quam ob causam pec-
catum, de quo agit Apostolus,
peccatum in spiritum s. au-
diat.

XXXII. Non omnes, qui resi-
stunt operationibus spiritus s.
& veram fidem deponunt,
committere peccatum in spi-
ritum s. strictly sic dictum.

XXXIII. Quinam ita resistant
spiritus s. & ita abneget ve-
ram in Christum fidem, ut pec-
cati in spiritum s. peragi pos-
sint rei, ex conditione peccan-
tium & ex characteribus, quos
Paulus de peccantibus in spi-
ritum s. supeditat, esse diu-
dicandum, it. quis sit primus
eorum character, & in quos-
nam is cadat, & non cadat.

XXXIV. Quis sit secundus
character.

XXXV. Quod peccati in spi-
ritum s. nemo fieri possit reus,
nisi qui antea vera praeditus
fuerit fide.

XXXVI. XXXVII. Quae-
nam tertium absoluant cha-
racterem.

XXXVIII. Qua ratione defi-
niendum sit peccatum in spi-
ritum s.

XXXIX. Dubium, quod contra
supeditatam definitionem ex
Mat. XII. desumi posset, con-
tra eam nil efficere.

XL. XLI. Rationem, ob quam
peccatum in spiritum s. est ir-
remissibile, non in deo, sed in
conditione peccantis, ac in
indole istius peccati esse quae-
rendam.

XLII. Qua ratione ex indole
istius peccati absoluta irre-
missibilitas fluat.

XLIII. Sententia nostra de ra-
tione, ob quam peccatum in
spiritum s. remitti nequit,
verbis B. Musaei confirmatur.

XLIV. Locus ille paulinus ut
sedes primaria doctrinae de
peccato in spiritum s. denuo
commendatur.

SECTIO

SECTIO I. PHILOLOGICA.
IN QVA SENSUS LITTERALIS
CVIVSCVNQVE VOCIS ET PHRASIS
DISTINCTE PROPOSITVR
ET PROBATVR.

§. I.

Mnia inter peccata, illud, quod contra sanctissimum dei committitur spiritum, atrocissimum, nobisque maxime exitiosum esse, facile quilibet concedet, qui meminerit, quod delictorum omnium reliquorum ab immensa dei misericordia impetrare possimus veniam, huius autem peccati in
A spiritum

spiritum sanctum nulla, neque in hac, neque in altera ista vita detur condonatio, Mat. XII, 31. 32. Hoc itaque peccatum, cum omnes, qui illud admittunt, ab aeterna beatitudine prorsus excludat, qui ad caelestem & aeternam illam peruenire cupiunt felicitatem, hoc in primis omni cum cura caueant necesse est, vt ne in sanctissimum dei peccent spiritum. Ab hoc ergo cum omnibus probe sit cauendum, omnibus dubio procul in rem erit, ex sanctioribus litteris diuinitus reuelatis distincte nosse, quid sit peccatum in sanctum dei spiritum, & a quibusnam illud committatur. Operae itaque pretium fecisse putandi sunt magni nominis purioris ecclesiae nostrae doctores, qui ex diuinis litteris indolem huius peccati passim in scriptis suis fusius delinearunt; Atuero, si pro ingenii tenuitate quid iudicare valeo, hoc in iis haud probantissimales dicti peccati ex verbis seruatoris Mat. XII, 31. 32. deriuare ac demonstrare conentur, cum tamen ex isto loco non tam indoles huius peccati, quam hoc saltem probari euidenter possit, quod illud a deo non condonetur. Alius ergo eligendus est sacrae scripturae locus, ex quo, quid sit peccatum in sanctum dei spiritum, clarius potest definiri: iam vero in tota scriptura, quod scio, non exstat ad hunc finem aptior vllus, quam ille paullinus Ebr. VI, 4. 5. 6. Non inutile ergo argumentum me pertractaturum esse crediderim, si ad huius loci ductum distincte demonstrauero, quaenam peccatum in spiritum s. absoluant, & a quibusnam illud committatur. Non multum hic immorabor recensendis & diiudicandis aliorum de hoc peccato sententiis, eas qui nosse cupit, adeat IO. CASP. SVICERVM in *Thef. Eccles. T. I. p. 698. seqq.* B. IO. GERHARDVM in *Com. b. I. CHRISTOPH. MATTHAEVM PFAFFIVM Instit. Theol. Dogm. P. I. Cap.*

VII. p. 220. seq. GOTTFR. OLEARIVM in *Obs. ad Matthaeum* p. 391. seqq. IO. MARCKIVM *Exercit. Bibl.* p. 681. seqq. IO. NIC. QVI STORPIVM in *Diff. contra nouam de peccato in spiritum s. hypotesin*, Rostochii 1709. VAL. VELTHEMIVM, IO. DEVTSCHMANNVM, IO. FRID. MAYERVVM & B. MVSAEVM in *peculiaribus Dissert. de peccato in spiritum s. quibus adde B. MICHAELIS FOERTSCHII Considerationem Historico-Theologicam τοῦ ἀσυνχωρήτου in peccato aduersus spiritum s.* Mihi iam constitutum est, ea saltem hic persequi quae ad adcuratam exegetin loci nostri paullini immediate pertinent, & quae sufficienter ex eo possunt probari. In hac prima sectione cuiuscumque vocis ac phrasal sensum distincte explanabo; in altera peccati in spiritum s. indolem paullo adcuratius delineabo, & sensum compositum totius dicti declarabo.

§. II.

Sunt autem verba Apostoli Ebr. VI, 4. 5. 6. huius tenoris: v. 4. ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἀπαξ φωτισθέντας, γευσάμενους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γεννηθέντας πνεύματος ἁγίου, v. 5. καὶ καλὸν γευσάμενους Θεοῦ ἔημα, δυνάμει τε μέλλοντος αἰῶνος, v. 6. καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀναστρουφώντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας. v. 4. Impossibile enim est, eos, qui semel illuminati fuerunt, & gustauerunt donum caeleste, & participes facti sunt spiritus s. v. 5. & qui bonum gustarunt dei verbum, virtutesque futurae aeternitatis, v. 6. iterum renouare ad poenitentiam, crucifigentes sibi ipsis filium illum dei, & publicae ignominiae exemplum facientes.

A 2 §. III.

§. III.

Haec Apostoli verba ut distincte intelligamus, ante omnia monstrandus est eorum cum praecedentibus nexus, indicatur is per coniunctionem causalem *γὰρ*, quae formaliter ac communiter notat *enim*, et declarat, quod praecedentium quaedam proferatur ratio. Haec huius particulae vis formalis secundum bonae interpretationis regulas hic negligenda haud est, cum nulla adsit vrgens necessitas, ut ex dicendis facile constabit; adferendum ergo, quod hic eorum, quae in praecedentibus dicta fuerunt, adferatur ratio; iam vero dixerat Apostolus v. 1. 2. huius Cap. quod cum Ebraeis suis iam derelinquere velit sermonem initiu Christi, quod ea euangelicae doctrinae capita, quae alias reliquis fundamenti sunt substernenda loco, iam pertractare nolit, quod ad perfectionem, seu ad sublimiora doctrinae christianae capita iam sit progressurus, traditurus scilicet arduam istam de Iesu Christo pontifice summo doctrinam, hocque se facturum esse ait v. 3. si deus voluerit. Propositio ergo generalis, in tribus istis commatibus, quae locum nostrum praecedunt, contenta, haec est: Si deo ita visum fuerit, iam ad altiora veniamus, derelictis doctrinae christianae elementis. His subiungit Apostolus v. 4. *ἀδύνατος γὰρ τὸς ἀνάξιοις φέρειν τὰς κ. τ. λ.* patet ergo, quod hic rationem reddat, ob quam non tam prima christianismi rudimenta, quam sublimiora potius iam velit tradere; huius ergo rei hanc profert causam, quoniam fieri non possit, ut eos, qui semel fuerint illuminati, ubi excident, et Christum sibi crucifigant, iterum renouet ad poenitentiam, et iam si doctrinam de poenitentia, ac reliqua christianismi elementa denuo inculcet. Occurrit ergo hic Apostolus obiectioni, quam Ebraei contra argumentum huius epistolae

epistolae potuissent proferre; satis enim intelligitur ex hoc ipso loco nostro, quod eo tempore, quo Paullus ad illos scripsit, fuerint inter eos, qui antea ad Christum vere conuersi, et gratia sanctissimi dei spiritus illustrati, a vera fide defecerint, et Christi acerrimi facti fuerint hostes. Dicere itaque potuissent fideles Ebraei: cur christianae doctrinae alioris indaginis capita iam vis proponere? Nonne satius esset rudimenta catechetica denuo tradere, ac doctrinam de poenitentia, de collatione donorum spiritus s. etc. sedulo inculcare, vt hac ratione ad coetum vere credentium reducerentur, qui antea vera in Christum fide praediti, eum iam publicae ignominiae faciant exemplum? Ad hocce dubium hic respondet Apostolus; etiamsi, inquit, in gratiam eiusmodi hominum repetat prinā christianismi rudimenta, hoc tamen is parum profu-urum esse, cum fieri haud possit, vt ad seriam renouentur poenitentiam, et cum non tam euangelicae doctrinae laborent defectu, quippe quam iam olim probe perspexerint, et de cuius veritate intime fuerint conuicti, quam summa voluntatis corruptione, qua aduerti veritatem antea iam cognitam, omni vi ac studio in animo supprimant. Hic sermonis nexus adeo clare ex verbis Apostoli perspicitur, vt mirer qui fiat, quod interpretes fere omnes, B. GERHARDVS, SEB. SCHMIDIUS, PAREVS, ESTIUS etc. in eo determinando a se inuicem discrepent, et in alienas a nostra pedibus eant sententias.

S. III.

Ex dictis facile est colligere, quemnam Apostolus in verbis, quorum explicationi manus iam admouimus, scopum sibi habuerit praefixum generalem; tradit scilicet quibusnam hominibus euangelicae doctrinae

A 3

adnun-

adnunciatio nil profit, quique per eam ad poenitentiam renouari haud possint, describit eos a statu ipsorum tam praecedente, quam praesente. Ratione status praecedentis eos dicit v. 4. *ἅπαξ φωτισθέντας, γευσάμενες τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπερανίε καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἀγίας, καὶ καλὸν γευσάμενες θεῶ ῥῆμα δυνάμεισ τε μέλιτος αἰώνου*, tales, qui semel fuerint illuminati et gustarint donum caeleste, et participes sint facti spiritus sancti, et qui bonum gustarint dei verbum, virtutesque futurae aeternitatis. Ratione status praesentis v. 6. eos describit, quod sint *παραπέσοντας, καὶ ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖσ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας*, tales, qui excidant, & sibi met ipsis crucifigant illum dei filium, ac publicae ignominiae eum faciant exemplum.

§. V.

Priusquam ipsam horum verborum explicacionem adgrediar, antea ellipsis explenda est, quae in iis deprehenditur, dicitur: *ἀδύνατον γὰρ ἀνανανίζεν εἰς μετένοσον τοῖσ ἅπαξ φωτισθέντασ κ. τ. λ.* (haec enim est cohaerentia verborum paullinorum grammatica) impossibile enim est, renouare ad poenitentiam, eos, qui semel fuerint illuminati &c. Omissum hic est subiectum renouans, hoc ergo est supplendum, & determinandum, cuiusnam impossibile sit ad poenitentiam renouare eos, qui semel fuerint illuminati &c. Hoc subiectum renouans facili opera ex sermonis paullini colligitur nexu, probatum scilicet dedimus in praecedentibus (§. III.), quod in hocce commate quarto & duobus subsequen-
tibus quaedam suppeditetur ratio eorum, quae in tribus praecedentibus commatibus fuerunt dicta, ergo cum hi versus intime cohaereant, in omnibus istis subiectum agens praecipuum vnum idemque est admittendum; iam vero
in

in tribus prioribus huius capituli commatibus, subiectum agens est Paullus, vna cum suis, quos per communicationem ad se refert, Ebraeis, ibi enim v. 1. dicitur: ἐπὶ τὴν τελειότητα φεράμεθα, nos iam ad perfectionem feramur, it. v. 3. τοῦτο ποιήσομεν, ἕδωκεν ἐπιτρέψῃ ὁ θεός, hoc nos faciemus, siquidem permiserit deus. Hoc ergo subiectum agens præcipuum, cum nulla repugnet circumstantia contextus, etiam in hoc commate 4. 5. 6. est admittendum, ergo subiectum renouans, s. renouationi occasionem præbens, est Paullus vna cum Ebraeis suis, in primis vere fidelibus: Hocce subiectum pro ratione contextus optime exprimi potest per pronomen primæ personæ pluralis numeri ἡμεῖς, per hoc ergo oratio est explenda, quo facta, ita se habet: ἀδύνατον γὰρ ὑμῶς ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν τοὺς ἀπαξ φωτισθέντας κ. τ. λ. fieri enim non potest, vt nos renouemus eos, qui semel fuerunt illuminati &c. Non ergo audiendus est ERASMVS, qui in adnotationibus suis hic supplendum esse putat pronomen reciprocum ἑαυτοῦς, quam interpretationem suo adprobat calculo PAREVS ad b. l. nec non VATABLVS, atvero eam Pelagianismum subolere recte censet B. SEB. SCHMIDIVS ad b. l.

§. VI.

Iam ad vocabulum ἀδύνατον quod attinet, est illud neutrum genus adiectiui ὁ κ. ἡ ἀδύνατος, quod est compositum ex α privatiuo & ex δυνατός, potens, notat ergo proprie & formaliter impotentem, viribus destitutum, vide sis AEF. XIII. 8. Rom. XV, 1. & Clar. IO. CONR. SCHWARZIVM in Com. Gr. L. p. 20. Praeter hanc notionem formalem neutrum huius adiectiui genus, ἀδύνατον, apud scriptores graecos tam sacros N. T. quam profanos duplicem obtinet significationem, notat enim vel id, quod est

est difficile, vel id, quod fieri plane nequit, seu quod est profus impossibile respectu eius, cui quid *ἀδύνατον* esse dicitur. In priori notione adhibetur e. c. *Mat. XXIII, 26.* ubi respondet τῷ *δυσκόλως*, *difficiliter* v. 23. In posteriori significatione vbiuis, vbi in epistolis paulinis adhibetur, occurrit, conf. e. c. *Ebr. VI, 18. Cap. I, 4. Cap. XI, 6.* Iam ergo determinandum venit, quatenam ex tribus istis vocabulo *ἀδύνατον* hic competat notio, an per *difficile*, an vero per *impossibile* illud sit transferendum. Quod prima & formalis huius vocis significatio hic haud inueniat locum, quilibet facili perpicit opera. Nec res difficilis hic denotatur, hoc enim si esset, rationem Apostolus redderet scopo suo haud sufficientem, etenim [scopus eius hic est, quod supra (§. III.) dedi probatum, vt rationem validam adferre velit, ob quam non denuo in gratiam prolapsorum fundamenta doctrinae christianae in hac epistola sua iacere velit, huius itaque rei si Apostolus rationem protulisset hanc, quoniam difficile sit eiusmodi homines ad poenitentiam renouare, quo pacto illa sufficeret scopo, quem ille sibi habebat praefixum? oblicere enim potuissent fideles Ebraei, etiamsi sit res difficilis, eiusmodi hominum ad poenitentiam renouatio, non tamen est impossibilis, nec bonus finis, qui alioquin obtineri potest, qualis est eiusmodi hominum renouatio, hanc solum ob causam est negligendus, quoniam non sine omni difficultate potest obtineri. Cum ergo nec primus, nec secundus vocis *ἀδύνατον* significatus hic inueniat locum, sequitur, vt tertius hic obtineat, & vt transferendum & explicandum hic veniat hoc vocabulum per *impossibile*, qua notione illud alias Apostolus in epistolis suis semper adhibet, in qua etiam a reliquis scriptoribus sacris aequae ac profanis plerumque adhibetur, quaeque notio cum toto sermonis nexu mirifice

con.

conuenit, vt ex dicendis abunde patet. Numquam ergo a me impetrauero, vt in eorum secedam opinionem, qui statuunt, per ἀδύνατον saltem *difficultatem* quamdam hic innui, in qua sententia multos ex viris clarissimis esse perpexi e. gr. B. FLACIUM in *clauē Scr. P. 1. col. qu. seq. S. R. GVST. GEORG. ZELTNERVM in notis ad versionem bibl. B. LUTHERI ad h. l. IO. CLERICVM ad Hammondum h. l. it. in Biblioth. Viiv. T. XII. p. 441. seqq.* plures huius sententiæ patronos in medium profert REV. WOLFEVS in *Cur. Phil. T. III. p. 661. seq.* Nuperrime hanc vocabuli ἀδύνατον expositionem in loco nostro paullino suam fecit Cels. SCHWARZVS in *Com. Gr. L. p. 20.*

§. VII.

Iam porro hoc est determinandum, qualis vocabulo ἀνακαινίζω hic competat notio. Perspicit quilibet graecarum litterarum notitia vel leuiter imbutus, quod vi compositionis atque originis hoc verbum proprie ac formaliter denotet *aliquid denuo nouum facere, aliquid quodammodo in istum statum restituere, in quo erat, ubi nouum erat*, qua notione haec vox apud LXX. Int. & apud profanos scriptores graecos vbiuis adhibetur. Apud N. T. auctores hoc ἀνακαινίζω, si ab hoc nostro discefferis loco, nullibi occurrit. Interpretum non pauci illi eum hic adserunt significatum, in quo verba synonyma ἀνακαινίσαι & ἀνανεώσαι a sacris scriptoribus N. T. adhibita conspiciuntur, & cum per ista in specie ea denotetur hominis immutatio, qua diuina in eo restauratur imago, quaque in eum statum quodammodo restituitur, in quo ab initio erat creatus, conf. *Eph. III, 23. 24. Col. III, 10.* eandem renouationem hic quoque innui censent. Atvero, cum iuxta salutis ordinem haec diuinæ imaginis restauratio poenitentiam lapforum, de quibus hic sermo

B

est

est, semper supponat, eamque demum subsequatur, (vid. B. BVDEVM *Inst. Dogm. Lib. III. Cap. V. §. II. p. m. 1063.*) dici haud poterit, diuinam imaginem in peccatoribus restaurari, aut non restaurari, posse ad poenitentiam. Hinc fit manifestum, quod vocabulum ἀνακαίνισεν hic non notet in specie restorationem, seu renouationem diuinæ imaginis, sed quod formalem suam potius tueatur notionem, atque in genere renouationem, seu restitutionem in pristinum statum innuat.

§. VIII.

Ex iis, quæ in medium iam fuere prolata, quilibet, ni fallor, perspiciet, quis sit sensus totius phrasis, quando Apostolus dicit: ἀδυναταν γὰρ (ἡμᾶς) πάλιν ἀνακαίνισεν ἐν τῆς μετανοίας τοῦ ἀπᾶς Πνεύματος ἁγίου κ. λ. hoc sibi vult: iam ad altiora doctrinæ christianæ capita properabimus, nec in gratiam prolapsorum doctrinas fundamentales de poenitentia, de baptismo &c. denuo inculcabitur, fieri enim profus nōquit, ut eos, qui semel fuerunt illuminati &c. per adnunciationem harum doctrinarum, in eum bonum ac salutarem reducamus statum, in quo iam antea fuerunt, ut scilicet seriam denuo agant poenitentiam. In eiusmodi hominibus, quos hic describo, inquit Apostolus, fieri plane non potest, ut Euangelium, quod adnunciamus, per operationes sanctissimi spiritus diuini eam exferat vim, (quam in se semper habet, quamque in aliis exercere solet,) & in cordibus eorum seriam peccatorum agnitionem, anxiam contritionem, ac veram efficiat fidem, veramque poenitentiam. Causam, ob quam Euangelii prædicatio in eiusmodi hominibus seriam poenitentiam operari plane non possit, in Sectione II. declarabo, si prius exposue-

ro, de quonam peccato hic agatur, & a quibusnam illud committatur.

§. VIII.

Hoc ex praecedentibus abunde liquet, quod de eiusmodi hominibus hic loquatur Apostolus, quorum reductio ad poenitentiam per Euangelii praeconium profus fieri nequit. Cum autem Euangelium, seu doctrina de salute hominum per Christum consequenda, vnicam demonstret viam ad veram fidem, veramque poenitentiam; conf. Rom. X, 17. sequitur vt, qui per Euangelii adnunciationem ad poenitentiam reuocari non potest, ad eam profus adduci non possit, ergo de eiusmodi hominibus hic sermo est Apostolo, quos eo adducere profus impossibile est, vt veram agant poenitentiam; iam vero absque poenitentia datur nulla remissio peccatorum, ergo hic eiusmodi denotantur homines, qui numquam, neque in hac, neque in altera ista vita peccatorum suorum impetrare possunt veniam; & cum omnium peccatorum, si ab vnicō isto, quod contra sanctissimum dei committitur spiritum, discesseris, dari possit venia, Mat. XII, 32. 33. in folis disco est positum, quod Paullus in loco isto, in quo explicando iam vertor, eiusmodi homines nobis sistat, qui peccatum in spiritum sanctum admittunt, hos describit ratione status praecedentis & praesentis, conf. §. III.

§. X.

Haec vt eo rectius capiantur, de loco illo Matthaei iam excitato hoc monere lubet: dicitur ibi v. 31.
πᾶσα ἀμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ
de τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις,
omne peccatum, & omnis blasphemia remittetur hominibus, blas-

B 2

phemia

phemia autem in spiritum sanctum non remittetur hominibus. Loquitur hic Euangelista vel de remissione actuali, vel de potentiali; non de actuali, nam non actu omnia peccata, praeter illud, quod in spiritum sanctum admittitur, remittuntur, ergo de potentiali; ergo priorum verborum sensus hic erit: Omnia peccata hominibus remitti possunt. Vi oppositorum, verborum immediate subsequenti hic euadet sensus: blasphemia, seu peccatum in spiritum sanctum non potest remitti, illud natura sua est irremissibile: vt solide hac ratione haec verba interpretatur B. MVSÆVS in *Dissert. de peccato in spiritum sanctum*, §. X. p. 7. Cum hocce peccatum omnibus reliquis opponatur, sequitur, vt non nisi vnicum sit; cum illud vnice natura sua irremissibile dicatur, sequitur, vt in omnibus scripturae sacrae locis, vbi peccatum irremissibile commemoratur, de peccato in spiritum sanctum sit sermo, ergo praeter Matthaei locum citatum eiusque parallelas *Marc. III, 28. 29. Luc. XII, 10.* de eodem peccato explicanda sunt, quae exstant *Ebr. X, 26. 29.* Haec vbi probata dedi, in subsequentiis verba paulina ex hisce parallelis tuto illustrare potero. Equidem strenue negat *Epistolae ad B. DANZIUM de peccato in spiritum sanctum*, et de descensu Christi ad inferos auctor, quem S. R. ZELTNERVM esse publica fert fama, quod in loco nostro paulino de peccato in spiritum sanctum sit sermo, nil, inquit ille p. 17. hoc de peccato hic deprehensum arbitror; nisi et Nasonem de eodem cecinisse, verbis:

Ab nimium faciles, qui tristia crimina caedis

Fluminea tolli posse putatis aqua!

per

perabsurde quis autemet, a quo longius abesse, quibus sana mens est, nil est, quod dubitem. Atuero, quod pace viri summe reu. dixerim, iusto posset videri fere durior haec sententia in eos ex Theologis nostris, qui locum istum de peccato in spiritum sanctum explicant; nec rationes, quas vir venerandus pro sua, de expositione huius dicti, et de peccato in spiritum sanctum adfert sententia, ita comparatas esse statuent, vt satis possint probari, eas tamen iam examinare, nec meum fert institutum, nec reuerentia, qua Theologum illum magni nominis colo, permittit, eius sententiam qui nosse et diiudicare cupit, ipsam adeat *Epistolam istam, quae Suobaci 1732. denuo typis fuit commissa.*

§. XI.

Ratione status praecedentis Apostolus peccantes in spiritum sanctum ita describit, vt eos dicat

I. ἀπαξ φωτισθέντας, tales, qui semel fuerint illuminati. Vocabuli ἀπαξ significatio propria et maxime consueta haec est, vt denotet *semel*, in hac a sacris aequae ac profanis scriptoribus graecis fere vbiuis, et ab Apostolo nostro in epistolis suis semper adhiberi consuevit, conf. *Phil. III, 16. Ebr. VIII, 7. 26. 28.* Cum ergo haec sit propria atque vtritissima huius vocis notio, cum in ea alias ab Apostolo nostro vbiuis in epistolis adhibeatur, et cum nulla adsit praegnans causa, ob quam ab isto vocis significatu sit recedendum, merito eum hic retinendum esse censeo. Militat et hoc pro sententia mea, quod Apostolus hosce ἀπαξ φωτισθέντας non denuo ad poenitentiam ideoque nec ad illuminationem renouari posse adferat, et hac ratione loquatur de re, quae non nisi semel fieri potest; hinc facile

patet, quod τὸ ἀπαξ v. 4. opponatur τὸ πάλιν v. 6. et quod vocabulum prius hic propriam suam tueatur notionem, et denotet *semel*. Laudandus ergo Syrus, qui nostrum ἀπαξ transfert *unum tempus*. Hae adductae rationes efficiunt, ut calculo meo qualicumque eorum, quos ceteroqui valde veneror, nondum comprobare possim sententiam, qui docent, vocem ἀπαξ hic notare *pleno, perfecto*. Est haec sententia B. SEB. SCHMIDII ad h. l. p. 599. *Cel.* CHRISTOPH. WOLLII in *Dissert. de vera significaque particularum emphasi*, REV. WOLFII in *Cur. Pb. ad h. l. T. III. p. 662.* B. CHRISTIANI STOCKII in *Interprete graeco* §. 208. p. 236. alios huius sententiae patronos ut iam silentio praetercam,

§. XII.

Jam quinam hic dicantur *Φωτισθέντες* est euincendum. Verbum *Φωτίσεν*, quod immediate a *Φῶς lux*, mediate a *Φάω luceo* deducitur, proprie ac formaliter idem est ac *illustro, lumine perfundo, corpora in luce pono, ut variae eorum partes a se inuicem possint distingui*; occurrit vocabulum hac propria sua notione e. g. *Luc. XI, 36. Apoc. XVIII, 1.* Eiusmodi illuminationem corporum in hoc nostro loco haud quaquam innui, quilibet absque ulla probatione concedet facile, ergo de illuminatione animorum sermonem esse palam est. Cum Apostolus de animis hominum hic usurpet vocabulum, quod proprie de corporibus luce circumfusis usurpari consuevit, facile est ad colligendum, eum talem in animis hominum significare velle effectum, qualis in corporibus obtinetur, ubi lux illis adfertur; iam vero hoc potissimum lux praestat, si corporibus circumfunditur, ut ea, eorumque partes distincte a se inuicem perspiciere, ac cognoscere possimus; commodissime ergo illuminatio animo-

rum

rum de eiusmodi potest interpretari effectu, quo id obtinent, ut res quasdam antea vel ignotas, vel obscuras distincte possint cognoscere, et cum rerum cognitio pertineat ad intellectum, hanc quoque mentis illuminationem ad intellectum potissimum pertinere, facile perspicitur. Quod autem hunc φωτισμὸν ex sententia Apostoli nostri commode de cognitione quadam intellectus interpretari possimus, exinde probatur, quoniam ipse Paulus hanc mentis illuminationem adpellat φωτισμὸν τῆς γνώσεως, illuminationem cognitionis 2 Corinth. III, 6. cont. Eph I, 17. 18. ubi ita Apostolus: δὴν ὑμῶν ὁ θεὸς πνεύμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως, ἐν ἐπιγνώσει αὐτῶν πεφοτισμένους τὸς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ὑμῶν, εἰς τὸ ἐθέλει ὑμᾶς, τίς ἐστὶν ἡ ἐλπὶς τῆς κλησεως αὐτῶν, dei vobis deus spiritum sapientiae et reuelationis in agnitione ipsius; illuminator oculos mentis vestrae, ad cognoscendum, quae sit spes illa vocationis ipsius. Cum igitur haec huius illuminationis explicatio, quam iam suppeditaui, ad formalem vocabuli φωτισμὸν notionem quam proxime accedat, et alibi Apostolus hoc vocabulum eadem ratione ipse exponat; patet, illud recte de cognitione intellectus hic a me fuisse expositum. Qualis autem, et cuiusnam rei cognitio hic indicetur, hac ratione ex sermonis paullini determinari potest nexu; de iis sermo est Apostolo, qui per Euangelii praeconium ad poenitentiam denuo renouari non possunt (§. VIII.), ergo de iis, qui iam semel per eius adnunciationem ad poenitentiam fuerunt perducti, ergo de iis, qui iam olim euangelicam doctrinam distincte cognouerunt, ita, ut eius cognitio voluntatem ad aditum potuerit mouere, ergo de eiusmodi cognitione clara, distincta, viua et efficaci euangelicae doctrinae vocabulum φωτισμὸν vi contextus hic est expo-

exponendum: Et cum eiusmodi illuminationis et cognitionis in animis hominum productio alias in sanctissimis litteris deo semper, hominibus numquam adscribatur, confer loca paullo ante excitata, clarum est, quod ἀπαξ Φωτισθέντες sint ii, in quorum mente deus, et in primis spiritus sanctus, cui per appropriationem totum conuersionis opus adscribi in sacris litteris solet, iam olim distinctam, viuam atque certam euangelicæ veritatis produxit cognitionem, quique ideo de euangelii veritate intime ac penitus fuerunt persuasi. Non audiendi ergo mea quidem sententia sunt vetustioris ecclesiæ doctores, qui illuminationis vocabulum de baptismo interpretantur, de quibus vide SEB. SCHMIDIVM ad b. l. nec audiendus IUSTINVS, qui eorum legit vestigia; etiam si enim hoc negari non possit, quod a patribus, quos dicunt, graecis vocabulum Φωτισθέντες de baptismo adhibitum fuerit, conf. FESSELIUS in *Aduers. sac.* T. II. p. 108. seq. hoc tamen, quod scio, nunquam poterit euinci, quod vllibi in toto N. T. huic vocabulo hæc competat notio. Nec Syri auctoritas hic quemquam temere decipiat, qui τὸ Φωτισθέντας transfert qui ad baptismum perueniunt.

§. XIII.

II. Apostolus noster eos, qui peccatum contra sanctissimum dei spiritum admittunt, dicit γευσάμενος τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπεσχολίας, qui gustarint donum caeleste. Hic determinandum venit, quid sit δωρεὰ ἐπεσχολίας, item, quid sit γεύειν τῆς δωρεᾶς ἐπεσχολίας. Quale donum hic sit intelligendum, facile est ad determinandum, ex sermonis paullini cohaerentia: Cum enim
de

de iis, qui gustarunt hocce donum dicatur, quod ad poenitentiam denuo renouari haud possint, patet, quod eiusmodi homines, ubi gustarunt illud donum, fuerint vera poenitentia ac fide ad deum conuersi, ergo de eiusmodi dono hic est sermo, quod iis dari solet, qui vera fide sunt praediti. Non desinit Apostolus, quodnam praecise ex variis donis, quae vere credentibus concedi solent, innuat, ergo ex mente eius vox δωρεά indeterminate de quocumque dono, quod sanctis hominibus conferri consuevit, est explicanda. Vbi haec δωρεά dicitur ἐπεσόνιον, obseruandum est, quod vox ἐπεσόνιον proprie et formaliter denotet id, quod est in locis superioribus, seu in caelo, conf. 1. Cor. XV, 40. at uero hanc notionem hic locum inuenire haud posse, quilibet facili percipit opera, si enim hic denotaretur donum, quod exstat in caelis, quo pacto illud homines, qui in hac terra versantur, possent gustare? ergo per δωρεά ἐπεσόνιον potius est intelligendum donum caelitus concessum, seu ex caelestibus profectum; iam vero in caelestibus non est, qui homines sanctos donis suis posset exornare, si a deo discesseris, omnis enim donatio bona, et omne integrum donum est superne, descendens a patre luminum, Jac. 1, 17. Hinc ergo facile intelligitur, quod δωρεά ἐπεσόνιον hic sit quodcumque donum, quo deus vere credentes cumulare consuevit, quale est remissio peccatorum, pax conscientiae, incrementum fidei etc. Non ergo auris est praebenda iis, qui donum quoddam determinatum hic innui statuunt, ac quodnam illud sit, operose disquirunt, de quibus vide B. GERHARDVM atque SCHMIDIVM ad b. 3.

§. XIII.

Si porro existat quaestio, quid sit γεύειν τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπεσφαις, gustare donum caeleste? obseruandum est, quod vocabulum γεύειν proprie denotet gustare, gustu aliquid experiri, edere; inproprie sensatio, seu experientia, quae fit per gustum, ponitur pro perceptione mentis, conf. 1. Per. II, 3. Mat. XVI, 28. Luc. VIII, 27. et Cel. SCHWARZIVM in Com. Gr. L. p. 281. Si omnes huius vocabuli significatus, a Cel. SCHWARZIO l. c. accurate recensitos, quis perpendat, facile perspiciet, quod nullus eorum huc trahi possit commodius, quam ille, quo notat perceptionem animi: Nec tamen perceptio qualiscunque hic est intelligenda, nam qui quodcumque donum caeleste sunt experti, (§. XIII.) non qualicumque ratione, sed intime ad deum fuerunt conuersti; qui intime ad deum sunt conuersi, dona diuina intime et efficacissime percipiunt, ergo *intima ac efficacissima perceptio hic innuitur.* Sunt ergo γευσάμενοι τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπεσφαις ii, qui dei dona, quibus vere credentes cumulare solet, animo probe perceperunt, qui eorum vim atque efficaciam bene sunt experti, qui gaudium isto ex remissione peccatorum oriundo, pace conscientiae, aliisque eiusmodi donis spiritualibus largius fuere perfusi, iisque sunt fructi. Ab iis ergo hic recedendum est interpretibus, quos excitat Ren. WOLFIVS Cur. Phil. ad b. l. qui in ea sunt opinione, quod vocabulum γεύειν hic denotet primis saltem labris degustare, leuiter aliquid experiri, quodque eiusmodi hic describantur homines, qui in initiis conuersionis subsistunt, et efficaciam diuinam, quae in conuertendis hominibus se exerere solet, aliquantulum saltem perfererint. Hoc equidem non temere negauerim, quod monent philologorum doctissimi, conf. IO. ALBERTI *Obss. Phil.*

Phil. in N. T. p. 424. quod scilicet alias in ethnicis scriptoribus vocabulum *γένης* hanc tueatur notionem, atue-
ro eam in hoc nostro loco obtinere, dictas ob rationes mihi non facile probabit quisquam.

§. XV.

III, Peccantes in sanctissimum spiritum Apostolus dicit *μετόχες γενήθητε πνεύματος ἁγίου*, tales, qui participes facti sint spiritus sancti. Vocabulum *μέτοχος* deductum est, ut quilibet facile perspicit, a verbo *μετέχων*, quod compositum est ex *μετά* et *έχων*, et notat formaliter una habere, una cum alio, vel aliis quid habere; hinc vocabuli *μέτοχος* notio formalis haec est, ut denotet eum, qui una cum aliis quid habet, quod facili negotio, nisi omnibus iam notum esset, per inductionem per-multorum locorum possit probari. Sunt ergo *μέτοχοι γενήθητες πνεύματος ἁγίου* ii, qui una cum aliis spiritum sanctum habuerunt. Jam ergo declarandum est, quo respectu de iis, qui vere illuminati, ac vera praediti fuerunt fide, de quibus hic sermo est, (§. XII.) dicitur, quod una cum aliis habuerint spiritum sanctum? Alias in sanctissimis litteris fideles spiritum sanctum habere dicuntur ita, ut in iis habitet, conf. 1. Cor. VI, 19. Cap. III, 16. Rom. VIII, 9. et bona quaeuis in iis operetur, conf. Rom. VIII, 14. 15. 16. Gal. III, 6. ergo et hic per *μετόχες γενήθητε πνεύματος ἁγίου*, sunt intelligendi ii, in quibus, aeque ac in aliis fidelibus, sanctissimus dei spiritus habitavit, et gratiosam suam praesentiam per operationes efficacissime demonstravit, ubi scilicet eos de gratia numinis certiores reddit ac consolatus fuit, ubi eos stimulavit, ut pulchra quaeuis deoque placencia peragerent, ubi eos recte orare docuit, et alia hu-
C 2 iusmo.

iusmodi in iis operatus fuit, conf. loca paullo ante ex-
citata.

§. XVI.

Viterius qui peccant contra spiritum sanctum, Apo-
stolus commate quinto ratione status antecedentis descri-
bit, ac de iis dicit, quod sint

III. καλὸν γευσάμενοι θεῶ ῥῆμα, τὰς, qui gustarint
bonum dei verbum. Haec verba ut distincte perspiciamus,
quo potissimum sunt euincenda momenta, primo scilicet
quid rei intelligendum veniat h. l. per ῥῆμα τῷ θεῷ, fe-
cundo quid sit γεύειν τὸ ῥῆμα τῷ θεῷ; ad prius quod at-
tinet, vocabulum ῥῆμα proprie et formaliter notat ver-
bum seu sermonem, quod et iis notum esse censeo, qui phi-
logian sacram vel primoribus degustarunt labris, vnde
huius rei probatione merito superfedeo. Cum ergo
hanc formalem notionem ut deseramus, nulla adfit ra-
tio, merito dicendum erit, quod ῥῆμα θεῷ sit verbum seu
sermo dei, i. e. a deo prolatus. Et cum nullus dei sermo
prostat, quem fideles promiscue gustare possent, si
ab eo discesseris, qui in sacris litteris promulgatus legi-
tur, quilibet concedat necesse est, quod hic ille indice-
tur dei sermo, qui in sacris litteris relatus legitur. Jam
vero vere fideles atque illuminati, de quibus hic sermo
est, quod in praecedentibus dedi probatum, (§. XII.) non
tam Legis, quam Euangelii, in verbo dei consignati,
experiuntur efficaciam, ergo per ῥῆμα τῷ θεῷ hic potis-
simum euangelica denotatur doctrina, quae in diuinis
prostat litteris. Hic Euangelii sermo, cum fidelibus
dei gratiam, peccatorum remissionem, bona quaeuis
spiritualia, ac aeternam denique offerat beatitatem
sane καλὸς, bonus, immo optimus dici, censeri que
meretur.

§. XVII.

§. XVII.

Non corporis organis, sed animo gustari potest bonum dei verbum, ergo quilibet facile conceder, quod vocabulum *γέβην* eandem hic tueatur notionem, qua adhibetur ab Apostolo commate praecedente, quodque idem sit ac *animò experiri seu percipere*, confer. quae de hoc vocabulo (§. XIII.) fuere dicta, ergo *γέβην καλὸν θεῶ ᾗμα* est *bonam doctrinam evangelicam in animò experiri, bonitatem eius percipere*. Nec tamen qualiscunque, vel leuis boni dei verbi perceptio hic innuitur, ii enim, qui vere fuerunt illuminati, ac de veritate evangelica intime fuerunt conuicti, (§. XII.) qui quaeuis dona diuina spiritualia intime fuerunt experti, (§. XIII.) in quibus sanctissimus dei spiritus habitauit, ac operationes suas exseruit, (§. XV.) de quibus hic sermo est, hi sane non extremis saltem labris, sed intime, ac efficacissime in animo experti sint evangelicae doctrinae bonitatem necesse est. Cum ergo Euangelii bonitas in eo potissimum sit sita, quod supra iam fuit dictum, vt de peccatorum remissione per Christum obtinenda, de gratia dei, de bonis spiritualibus aequè ac temporalibus ab immensa dei misericordia impetrandis, ac de aeterna denique vita per Christum obtinenda nos reddat certiores; ex iis, quae in medium sunt prolata, quilibet facili colliger negotio, quod per *γευσάμενος καλὸν θεῶ ᾗμα* non nisi li possint intelligi, qui bonitatem atque efficaciam evangelicae doctrinae, in sacris litteris traditae, in animis suis intime fuere experti, qui per eam de gratia dei, de condonatione peccatorum intuitu meriti Christi obtinenda, ac de aeterna beatitate per fidem in Christum impetrandam, intime fuere conuicti, ex quo non potuit non summum in iis enasci gaudium, summam consolatio atque tranquillitas.

C 2

§. XVIII.

§. XVIII.

V. Denique Apostolus peccantes in spiritum sanctum, ratione status eorum praecedentis dicit *γευσάμενες δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος*, tales, qui gustarint virtutes futurae aeternitatis. Hic dispiciendum, quid nomine futurae aeternitatis veniat, ac quaenam sint virtutes huius futurae aeternitatis, quas fideles persentiscunt. Ad vocabulum *αἰῶν* quod spectat, sat multas illud obtinet in graeca lingua notiones, quas accurate recenset ER. SCHMIDIVS in *Declar. N. T. p. 198. & Cel. SCHWARZIVS in Comm. Gr. L. p. 36.* Compositum est vocabulum hoc ex *αἰῶν* et *όν* scilicet *αἰωνόν*, monente ARISTOTELE de *Caelo I. VIII.* denotat ergo vi compositionis, et formaliter *tempus semper existens, seu aeternitatem*, in qua formali notatione apud sacros aequae ac gentiles scriptores graecos fere vbiuis occurrit, conf. *Jo. III, 14 VI, 58. Cap. VIII, 51. 52. etc.* Improperie haec vox pro quacumque longiore temporis duratione adhiberi consuevit. Priori ac formali eiusdem notioni, cum nil obstat, hic est inhaerendum, est ergo *μέλλον αἰῶν* futura aeternitas. Jam vero si dispiciamus, quid rei sit futura aeternitas, hominibus, qui in hac fragili versantur vita, expectanda, secundum stilum scriptorum sacrorum, immo ipsius Pauli nostri, non possumus non per eam intelligere eum hominum statum, ad quem post hanc vitam sunt peruenturi, vbi vel praemiis, vel poenis aeternis sunt adficiendi, hic enim status per *αἰῶνα μέλλοντα*, seu, quod idem est, per *αἰῶνα ἐρχόμενον*, vbiuis, vbi eius fit mentio, indicatur, conf. *Mat. XII, 32. Marc. V, 30. Luc. XVIII, 30. Eph. I, 21.* Si itaque status hominum post hanc vitam hic significatur, sequitur, cum de hominibus, quatenus vere fideles sunt, hic sermo sit, et iis, qua talibus, beatitas aeterna post hanc vitam sit expectanda, vt aeterna beati-

beatitas in specie hic denotetur, ergo μέλλον αἰών hic est aeterna vita, seu aeterna beatitas, fidelibus post finitum huius vitae curriculum expectanda.

§. XVIII.

Vocabulum δυνάμεις proprie et formaliter notat vim, efficaciam, ex quo formali significato omnes reliquae notiones, quas apud sacros scriptores obtinet, commodissime possunt derivari, [conf. *Col. SCHWARZIVS Comm. Gr. L. p. 382.* Haec ergo vocis significatio reliquis est praeferenda. Sunt ergo δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος vires et efficaciae futurae vitae, seu aeternae beatitatis. Jam vero ipsa illa futura aeterna vita efficaciam in fidelibus haud potest exercere, cum nondum actu perfecte existat, ergo efficaciam eius, quod in futura ista demum vita fideles sunt consecuturi, hic innuitur. Nec bonis istis, qui in altera ista vita demum sunt donandi, in hac vita perfecte frui possunt fideles, ergo saltem praegustum horum bonorum hic denotari constat. Cum autem beatitas sanctorum post mortem, quantum ex sacris litteris adparet, in eo potissimum consistat, ut deum modo perfectissimo, qui in humanam naturam cadit, sint cognituri, 1. *Cor. XIII, 12. 1. Jo. III, 2.* et quod liberi futuri sint ab omnibus, quibus in hac vita premuntur, calamitatibus, summo gaudio, summa animi tranquillitate perfusi, *Ej. LI, 11.* facile fit manifestum, quod eiusmodi bonorum praegustum hic intellectum velit Apostolus.

§. XX.

Vocabulum γένησιν, cum non minus ad hanc, de qua agimus, quam ad praecedentem enunciationem pertineat, sine dubio eandem hic, quam in praecedente obtinebat, tuetur notionem, de qua (§. XIII.). Sunt ergo,

ergo, vt ex dictis abunde constat, ἡγεσόμενοι δυνάμεις μέλλοντι αἰῶνι ii, qui in anima sua efficacitatem, ac praegustum bonorum iltorum, quae fideles post hanc vitam sunt consecuturi, probe perceperunt, in quibus sanctissimus spiritus operatus fuit perfectiorem dei cognitionem, isti admodum similem, ad quam beati post hanc vitam sunt peruenturi, in quibus operatus fuit ingens animi gaudium, ingentem tranquillitatem, quae propius accedit ad eam, qua in altera ista vita beati sunt perfundendi; vt verbo dicam, efficaciam futuri saeculi gustasse hic dicuntur, qui aliquo modo iam in hac vita ad eum perducti fuerunt felicitatis statum, in quo electi dei aeternum viuent. Non ergo probandam putarium eorum interpretum sententiam, qui illud μέλλον αἰῶν exponunt de N. T. temporibus, ac eiusdem oeconomia, ad quos nuper se adiunxit *Clar.* CHRISTIANVS SCHOETGENIUS in *Horis Ebr.* p. 954. Conferri hic in primis meretur B. IO. GVIL. BAIERI *Dissert. de praegustu vitae aeternae* 1690. edita.

§. XXI.

Satis ergo manifestum est ex iis, quae fuere dicta, qualis sit eorum, qui contra sanctissimum spiritum peccant, status praecedens. Iam vltierus commate sexto Apostolus declarat statum eorum subsequenter et praesentem, dicit eos

I. παρεπεσόντας, tales, qui excidunt. Ad formam externam huius vocabuli quod spectat, philologi, quos hucusque vidi ad vnum omnes, illud habent pro participio Aoristi II. Aetivae vocis; atvero alia occasione, in praelectionibus meis lenae habitis alias evidentissime probavi, quod graeca lingua prorsus ignoret Aoristum secundum non minus, quam Futurum secundum, et quod
Aorī.

Aoristus ille secundus, quem Grammatici fingunt, inuita sane Minerva in Actiua voce, in Indicatio ab Imperfecto, in reliquis autem modis a Praesenti non differat, sed vbiuis potius cum istis temporibus perfecte coincidat. Longum nimis foret huius rei probationem hic subire, liceat itaque eam supponere, quo facto, sequitur vt hocce παραπεσόντας sit Participium Praesentis Actiuae vocis verbi παραπέσω. Non ergo transferendum est illud παραπεσόντας per Praeteritum, qui exciderunt, sed per Praesens, qui excidunt.

§. XXII.

Ad significationem huius verbi quod attinet, satis inter philologorum filios est notum, et cuilibet, qui varias praepositionis παρά notiones, quas post alios adcurate recenset Cel. SCHWARZIVS Comment. Gr. L. p. 1026. paullo adcuratius perpendere operae duxerit pretium, facile patefceret, quod formalis huius particulae significatus, ex quo reliquae eius notiones tantum non omnes commode possunt deduci, hic sit, vt denotet vicinitatem loci, prope, iuxta, apud, ergo hunc significatum etiam in παραπέσω hanc particulam tueri censendum est, praesertim cum alias verbis iuncta, hanc suam habeat vim formalem, e. g. in παραγίνομαι, παραδέχομαι, παραδίδωμι &c. et cum hic eius significatus cum nexu sermonis nostri paullini optime conueniat, vt ex dicendis bene patebit. Iam vero simplex πέσω notat cado, conf. Mat. XIII, 4. Luc. XVII, 16. Iac. V, 12. &c. ergo παραπέσω proprie erit prope, seu iuxta eum locum cadere, in quo antea quis stabat, id quod concinne in latino sermone potest exprimi per vocabulum excidere; confer hic illum philologorum principem ER. SCHMIDIVM in Decl. N. T. ad Mat. VI, 14. p. 127. Quod de casu corporis hic non sit sermo, me tacente quemuis

D

sermo-

sermonis Apostolici edocet connexio; ergo *παρεπέτω* hic non tam est excidere ex loco, quam in genere excidere ex re quadam, ex statu quodam, in quo quis antea fuit. Quis sit ille status, ex quo excidunt, de quibus hic loquitur Apostolus, non expresse dicitur, ergo ex circumstantiis textus hoc est eruendum, quod sat facili fieri potest opera. In commate 4. et 5. describit Paulus statum fidelium, ut patet ex iam dictis, quibus in hoc commate opponit infideles, qui postquam fuerunt illuminati, ac donorum spiritus sancti facti fuerunt participes, Christum crucifigunt, ac publicae ignominiae faciunt exemplum; ergo de iis hic differit Apostolus, qui ex statu fidelium in summam prolabuntur infidelitatem. Hinc satis fit manifestum, quod per *παρεπέοντας* hic eos intelligat Apostolus, qui ex statu gratiae atque fidei excidunt, et in pessimam incidunt infidelitatem.

§. XXIII.

Tandem

II. Peccantes in sanctum spiritum Apostolus ratione status subsequenter et praesentis ita describit, ut eos dicat *ἀνασταυρώσας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας*, tales, qui sibi crucifigant filium illum dei ac publicae ignominiae eum faciant exemplum. Distincte hic est exponendum, quis hic dicatur filius dei, quaenam vocabulo *ἀνασταυρώσω* hic competat notio, quid sit sibi crucifigere filium dei, quid vocabulum *παραδειγματίζειν* sibi velit, et quid denique rei sit *παραδειγματίζειν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ*.

§. XXIII.

Ad primum momentum quod spectat, quis scilicet intelligendus hic sit per *υἱὸν τοῦ θεοῦ*, illud nulla profusus difficultate laborat. Notum equidem est, quod et fideles

les filii dei passim in sacris litteris salutentur; atvero cum Apostolus hic loquatur de vno quodam filio dei, et nullam addat determinationem vteriore, facile patefcit, quod eum intellectum velit dei filium, qui ab aliis, adoptione talibus satis est distinctus, qui solus ex essentia diuina ab aeterno est genitus. Obtinet ergo hoc loco articulus praepositiuus formalem suam notionem, qua generalem quamdam ideam ad certum atque omnimode determinatum obiectum restringit, ac orationi pondus conciliat, denotatur *filius ille unicus ex essentia dei prognatus*, deus ille benedictus in saecula saeculorum; recte ergo transtuli hunc articulum per pronomen *ille*. Insignis hic in eo sita est ἐνέργεια, vbi Paullus seruatorem non Iesum, seu Christum, sed illum dei adpellat filium, exaggerat enim execrandum illud eiusmodi hominum, quos hic describit, peccatum, quippe qui ipsum illum filium dei, ipsumque adeo deum crucifigant, et ludibrio exponant.

§. XXV.

Vocabulum ἀνασανρῶν interpretes, philologi, et Lexicographi ante LAMB. BOSIVM ad vnum fere omnes exponunt per *rursus crucifigere*. Atvero etiamsi alias particulae ἀνά in compositione haec competat vis atque notio e. g. in ἀναβλέπω, visum recipio, rursus video, ἀναγεννῶ regenero, ἀναδίδωμι, reddo etc. non tamen in hoc ἀνασανρῶ eundem obtinet significatum, id quod abunde patet ex inductione locorum scriptorum graecorum, qui vbiuis hoc vocabulo vtuntur, vbi de crucifixione semel saltem peracta ipsis est sermo, id quod luculentissime probatum dedit laudatus BOSIVS in *Exerc. Phil. ad b. l. p. 241. conf. Rev. RAPHELIVM in Adnotationibus Phil. ex Xenophonte p. 308.* Cum tamen non temere sit

consensum voculam *ἀνά* huic verbo pleonastice prorsus, et absque omni significato fuisse adiectam, merito est quaestio, qua ratione illa hic sit transferenda? Si omnes quis probeperpenderit huius particulae notiones, quas alibi in compositione cum verbis habet, et quas accurate enumerat B. STOCKIUS in *Int. Gr.* p. 210. seq. facile reperiet, quod nulla huc trahi possit commodius, quam ista, qua denotat *sursum*, quae e. c. obtinet in *ἀνορθόω*, surri-
go, *ἀνασκοπέω*, palo adfixum tollo, *ἀνατέλλω* facio oriri, seu in altum tollo etc. Sunt ergo *ἀνασταυρῶντες τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ* proprie ii, qui *sursum* crucifigunt, qui *cruci adfixum* in altum tollunt filium dei.

§. XXVI.

Vocabulum *ἀνασταυρῶν* in propria sua notione accipi haud posse facile adparet; inproprie ergo est capiendum. Iam ergo hic exponendum venit, quinam inproprie per hanc vocem denotentur, et filium dei cruci adfixum in altum eleuare dicantur? Hoc extra omnem dubitationis aleam positum esse, non temere negauerit quisquam, quod Apostolus, cum adhibeat vocabulum *ἀνασταυρῶν*, et quidem ita, vt in sensu proprio accipi haud possit, per illud significare velit actionem isti admodum similem, quam susceperunt olim ii, qui Christum cruci adfixerunt. Iam vero ii Iudaeorum sceleratissimi, qui seruatores optimum de cruce suspendebant, ac suspendi curabant, quique per testimonia prophetarum V. T. ac per egregia miracula, quae seruator ipsis spectanda praebuerat, intime fuerant conuicti, saltem conuicti esse poterant, quod ille sit verus patribus promissus Messias, generisque humani redemptor, omnium maximum in eum admittebant peccatum, non enim solum eum vt seruatores suum agnoscere renuebant, verum etiam eum, absit

absit blasphemia verbis, vt pessimum nebulonem, vt impostorem, vt hominem, qui totus ex fraude sit factus, grauissimis atque ignominiosissimis cruciatibus adiciebant. Cum hūc ergo flagitiosissimis hominibus idem facere, ac filium dei de cruce suspendere ii censendi sunt, qui postquam intime in animo fuere conuicti, quod ille sit filius dei, totiusque humani generis redemptor, nihil ominis salutem per eum recuperandam pessime negligunt, omnium maxime execranda quaeuis scelera contra eum committunt, et sanctissimum huncce dei filium pro maximo habent impostore, qui merito suo crucis adfectus fuerit supplicio.

§. XXVII.

Porro hic est euincendum, quinam sint ἀνασταυρόντες ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ sibi met ipsi crucifigentes filium dei. Ἐαυτῶ τὴ ποιῶν graece dicitur: I) quando quis ita sibi aliquid facit, vt ipse sit obiectum recipiens actionis. II) Sibi quid facere is dicitur, qui quid facit sua sponte, absque alterius iussu, coactione, persuasione etc. Satis liquet priorem notionem phrasos hic haud inuenire locum, cum obiectum huius crucifixionis expresse dicatur Christus, ergo non sunt ipsi crucifigentes huius actionis obiectum recipiens. Obtinet ergo hic altera dictae phrasos notio. Ergo ἑαυτοῖς ἀνασταυρόντες τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ sunt ii, qui sua sponte, d. statinato consilio, absque aliorum iussu, persuasione, coactione etc. erga sanctissimum, atque vniuentum illum dei filium ita se gerunt, vt §o. praecedente fuit dictum. Sunt ergo hic ἀνασταυρόντες ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, quos Apostolus Ebr. X, 26. 29. dicit ἐκείνους ἀμαρτάνοντας, καὶ καταπατήσαντας τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, sua sponte peccantes et conculcantes filium illum dei.

§. XXVIII.

Denique explicandum hic venit, quid rei sit *παράδειγματιζεν* τὸν δῖόν τῷ θεῷ. Horum verborum sensum ut distincte perspiciamus, ante omnia de notione vocabuli *παράδειγματιζεν*, quod apud sacros scriptores rarioris est usus, et non nisi bis occurrit, scilicet praeter huncce nostrum locum *Mat. I, 19.* quaedam in medium sunt proferenda. Deducit hoc verbum ex substantiuo *παράδειγμα*, quod notat *exemplum*, ad cuius ductum simile quid efficere solemus, *eine Vorschrift, wovonach man etwas anders einrichtet.* Commodissime ergo vi huius suae originis verbum *παράδειγματιζεν* significare potest *exemplum facere*. Vbius fere apud gentiles scriptores hoc vocabulum adhibetur, ubi de puniendis sceleratis hominibus est sermo, et ubi hi ita puniuntur, ut aliis ignominiae publicum fiant exemplum, ex quo discant, quid ipsis sit euenturum, si idem peragant, ita e. g. *POLYBIUS Hist. II. Cap. 50. περιαιγόμενον εἰς τὴν Πελοποννήσον καὶ μετὰ τιμωρίας παράδειγματιζόμενον ἕως ἐκλιπὲν τὸ ζῆν*, oportebat hunc per Peloponnesum totam circumductum et exempli causa per omnium ora traductum inter tormenta vitam finire. Adeo clare hanc huius vocabuli notionem per inductionem locorum ex Polybio, qui eo frequenter vitur, defunctorum, probatam dedit *Reu. RAPHELIUS in Not. Polyb. p. 2. seqq.* ut neminem de ea cum ratione amplius dubitare posse crediderim; conf. *ER. SCHMIDIVS in Declar. N. T. p. 15.* et *STEPHANVS in Diss. de silo N. T. p. 4. edit. Honert. aliique*, quos laudat *Reu. WOLFIUS in Cur. Phil. T. I. p. m. 15.* Hic ergo verbi *παράδειγματιζεν* significatus cum eiusdem origini optime respondeat, cum apud gentiles scriptores sit maxime consuetus, et cum cohaerentiae sermonis tam apud Matthaeum *l. c.* quam etiam in hoc nostro loco optime conueniat, merito hic est retinendus. In sensu ergo proprio

proprio παραδειγματίζοντες τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἢ dicuntur, qui a filio dei ita sumunt supplicium, ut ille executionis poenae, atque publicae ignominiae fiat exemplum.

§. XXVIII.

Facile adparet, tam ex propria significatione verbi παραδειγματίζειν ἢ. praecedente tradita, quam ex eo, quod int. me cohaeret haec vox cum ἀνασταυρώσας, quod et hic Apostolus eos respiciat, atque cum iis conferat peccantes contra sanctum dei spiritum, qui servatorem optimum pessimo crucis adiciebant supplicio, hi enim ad insaniam adeo erant redacti. atque excoecati, ut filium illum dei sanctissimum pro impostore sceleratissimo, et pro eiusmodi homine haberent, qui in caesaris maiestatem, immo in ipsum deum verbis factisque quam maxime sit iniuriosus; ab eo itaque ita sumendum esse censebant supplicium, ut executionis poenae ac publicae ignominiae eum facerent exemplum; de infelici igitur eum publice suspendebant arbore, ac verbis factisque eum omnium eorum, qui vera in eum carebant fide, exponebant ludibrio. His ergo simile quid facere eos innuit Apostolus, qui peccati in spiritum sanctum fiunt rei, ubi scilicet pari ratione ac illi filium dei habeant pro impostore, ac pro homine scelerato, a quo iure meritoque condignum, id est, gravissimum sumtum fuerit supplicium, qui suo merito poenae ac publicae ignominiae factus fuerit exemplum; qui denique eum infidelium ludibrio exponunt, dum blasphema quaevis ac execranda in eum dicunt atque peragunt, hi, inquam, sunt παραδειγματίζοντες τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

En B. L. haec sunt, quae de adcurata expositione philologica loci nostri paullini Tecum volui communicare. Iam in altera sectione exegetica sensum compositum huius dicti classici declarabo, & ad ductum eius exponam, quinam admittant peccatum in sanctum spiritum, quatenam hoc peccatum absoluant, et quam ob causam illud absolute per naturam suam sit irremissibile, vt hac ratione mens Apostoli in omnibus penitus perspicatur.

SECTIO II. EXEGETICA,

IN QVA

INDOLES PECCATI IN SPIRITUM
SANCTUM ADCVRATIVS
PERPENDITVR.

§. XXX.

HOc ex iis, quae in Sect. I. iam in medium fuere prolata, abunde patet, quod ab Apostolo nostro ii peccati in spiritum s. dicantur rei, in quorum animis spiritus s. distinctam, viuam, atque certam operatus est euangelicae doctrinae cognitionem, quique ideo de veritate Euangelii intime ac penitus fuere conuicti (§. XII.) qui quatenus dei dona, quibus vere credentes cumulare solet, eorumque vim et efficaciam in animo bene sunt experti, qui gaudio isto ex remissione peccatorum oriundo, pace conscientiae aliisque eiusmodi donis spiritualibus largius fuere cumulati (§. XIII.); in quibus aequae ac in aliis fidelibus habitauit sanctissimus dei spiritus, ac pulchra quatenus, deoque placencia opara-

operatus fuit; (§. XV.) qui bonitatem atque efficaciam euangelicae doctrinae, in sacris litteris traditae, in animis suis intime fuere experti, qui per eam de gratia dei, de condonatione peccatorum intuitu meriti Christi impetranda, ac de aeterna beatitate per fidem in Christum obtinenda intime fueri conuicti; (§. XVII.) qui aliquo modo iam in hac vita ad eum perducti fuerunt felicitatis statum, in quo electi dei aeternum viuunt; qui in anima sua efficaciam ac praegustum bonorum istorum, quae fideles post hanc vitam sunt consecuturi, probe perceperunt, in quibus sanctissimus dei spiritus operatus fuit perfectiorem cognitionem, isti admodum similem, ad quam beati post hanc vitam sunt peruenturi, in quibus operatus fuit ingens animi gaudium, ingentem tranquillitatem, quae propius accedit ad eam, qua in altera ista vita beati fruuntur; (§. XVIII.) qui ex hocce statu gratiae excidunt, et in pessimam incidunt infidelitatem; (§. XXI.) qui, etiamsi intime in animo fuerint conuicti, quod Christus sit filius ille dei vnigenitus, totius humani generis redemptor, nihilominus destinato consilio salutem per eum recuperandam pessime negligunt, ac omnium maxima et execranda quaeuis scelera in eum committunt, qui dira quaeuis atque blasphema in eum dicunt, eumque infidelium exponunt ludibrio et ignominiae exemplum (§. XXVI. XXVIII.). Hi inquam, qui ita se gerunt, ex sententia Apostoli nostri peccati in spiritum s. sunt rei.

§. XXXI.

Cum ergo homines, qui peccatum iam commemoratum admittunt, dei operationes, quas in conversionis

E

fionis

fionis actu et statu penes exercuit, pessime spernant, atque illudant, dum execranda quaeuis, iisque, quae deus in ipsis operatus fuerat, e diametro contraria peragunt; sequitur, cum operationes diuinae in conuertendis et conuersis hominibus per adpropriationem quamdam spiritui sancto in sanctissimis litteris alias adscribi soleant, vt, qui peccatum, de quo ago, committunt, potissimum in spiritum sanctum peccare dicendi sint; hi enim illuminationem, quam in iis sanctus dei spiritus effecerat, reiciunt; dona diuina, quae deus vere credentibus concedere solet, quaeque spiritus s. ipsis applicat, pessime contemnunt; nolunt spiritus sancti amplius esse participes; et efficaciam spiritus s. quae cum dei verbo intime est coniuncta, non amplius in animum penetrare sinunt; dulcissimum illum aeternae vitae praegestum, quem antea in iis spiritus s. operatus fuerat, praefraete spernant; euangelicam doctrinam, de cuius veritate spiritus s. eos intime conuictos dederat, malitiose deserunt; filium dei, erga quem summam ipsis inspirauerat sanctus spiritus pietatem, infidelium ludibrio exponunt, et scelerata ac blasphema quaeuis in eum peragunt, omnibus denique spiritus s. operationibus, quas in hominibus exferere cupit, omnem in animos suos praecludunt aditum. Hinc ergo facile patet ratio ob quam peccatum, de quo Apostolus in loco nostro loquitur, alias in sacris litteris peccatum in spiritum s. audit.

§. XXXII.

Porro ex dictis perspicitur, hoc in peccantibus in spiritum s. deprehendi, quod operationibus ipsius obicem ponant; nec tamen omnis is, qui resistit spiritui s.

E 2

ac

ac reicit eiusdem operationes, committit illud, de quo ago, peccatum; hoc enim si esset, in genere omne peccatum esset peccatum in spiritum s. omnis enim, qui peccat, resistit operationibus spiritus s. qui eum a peccatis abducere ad Christum, deumque patrem vera fide adducere cupit, si modo non resistat. Cum tamen non omnia promiscue peccata in scriptura diuinitus inspirata peccata in spiritum s. audiant, sed potius *Mar. XII, 31.* omnibus aliis opponatur peccatis, ab iisque contradistingatur illud, quod in sanctum spiritum committitur; satis est clarum, quod non omnis, qui spiritui s. resistit, illius peccati sit reus. Neque quaelibet defectio a vera in Christum fide, eiusque abnegatio pro peccato in loco nostro paullino descripto erit habenda, ex quo ad poenitentiam quis renouari non possit; occurrunt enim in sacris litteris exempla eorum, qui, postquam Christum abnegarunt, denuo ad seriam poenitentiam, saluificamque redierunt fidem; eiusmodi quid conspicere licet in Petro Apostolo, qui semetipsum fuit execratus, et iureiurando Christum abnegauit, *Matth. XXVI, 72. 74.* postea tamen seria poenitentia denuo ad seruatorem fuit conuersus. Falso itaque NOVATIANORVM turba tradit, de quacumque defectione a vera fide eiusque abnegatione in loco nostro esse sermonem, atque inde concludunt, omni, qui Christum semel abnegauerit, vi huius effati paullini, viam ad aeternam salutem prorsus esse praeclusam, nec eiusmodi hominem in veram ecclesiam denuo recipere licere. Committunt hi fallaciam, dum a dicto secundum quid ad dictum simpliciter concludunt, conf. B. GRAVERI *praef. in Aug. Conf. p. m. 918.*

§. XXXIII.

Cum ergo is, qui in spiritum s. peccat, operationibus eius resistat, easque reiiciat, ac a vera in Christum fide deficiat, nec tamen omnis, qui diuini spiritus operationes reiicit, ac fidem christianam deserit, illius peccati haberi possit reus, (§. XXXI.) adcuratius est determinandum, quis ergo ita resistat spiritui sancto, ac saluificam in Christum fidem ita deponat, vt peccatum in spiritum s. admittere merito dici queat? Hoc ad ductum loci nostri paullini ex conditione subiecti, seu hominis, qui operationibus spiritus s. animum occludit, et veram fidem deponit, est determinandum: eiusmodi hominis sequentes Apostolus nobis suppeditat characteres:

I. *Quod sit talis, qui antea fuerit illuminatus*, i. e. in quo antea spiritus s. distinctam, certam atque viam operatus fuerit christianae doctrinae cognitionem, adeo, vt de eiusdem doctrinae veritate non potuerit non intime esse conuictus (§. XII.). Non ergo in eos cadit hocce peccatum, qui euangelicam doctrinam nondum satis cognouerunt, et de eiusdem veritate nondum satis fuere conuicti, aut qui saltem duce rationis eiusdem veritatem aliquo modo perspexerunt.

§. XXXIII.

Iudice Paulo in peccante in spiritum s.

II. Id deprehendatur necesse est, *quod aliquando in eo habitauerit sanctus spiritus*, in eoque quaeuis deo placentia, sensum donorum eorum, quibus deus vere credentes cumulare solet, verbi diuini efficaciam, ac aeternae vitae praegustum fuerit operatus (§. XIII. XV. XVI. XX.). Non ergo eiusmodi hominem hic innuit Apostolus, qui saltem circa initium conuersionis haesit, sed talem, qui intime ad deum fuit conuersus, qui non solum aliquas, sed

sed quascumque spiritus s. operationes, quas in vere credentibus solet edere, in animo fuit expertus; quem ipse s. spiritus omnia ea perfecte edocuit, quae ad impetrandam per Christum salutem, credenda et facienda sunt, quique de evangelicae doctrinae veritate adeo fuit conuictus, ut, si media huius conuictionis ordinaria quis spectet, maior conuictionis gradus in hac vita haud sit possibilis.

§. XXXV.

Per saluificam fidem intelligunt purioris ecclesiae nostrae doctores eam hominis conuictionem, quam sanctus dei spiritus operatur, et qua homo intime est persuasus, fore, ut, si ad verbi diuini praescriptum viuat, ac media salutis, quae illud commendat, acceptet, per Christum aeternam consequatur beatitatem. Absque eiusmodi fide nulla de veritate evangelicae doctrinae conuictio est possibilis, huius enim doctrinae summa atque obiectum palmarium est aeterna salus per Christum obtinenda, qui ergo non conuictus est, se per Christum salutem consecuturum esse, is neque de doctrinae christiana veritate potest esse conuictus. Vbi ergo Apostolus innuit, peccantes in spiritum s. aliquando de euangelii veritate intime fuisse conuictos (s. XII.) simul vera et saluifica fide eos praeditos fuisse docet. Idem adfertur, quod scilicet peccantes in s. spiritum vera fide aliquando praediti fuerint, facili negotio sequentem in modum ex loco nostro paulino concluditur: Cum fieri nequeat, ut absque fide quisquam deo sit gratus, sed potius omnis, qui ad deum accedere cupit, credere debeat deum esse, eumque iis, qui ipsum requirunt, praemia largiri *Ebr. XI, 6.* haec inquam, cum ita sint, manifesto sequitur, ut iis, in quo deus et in specie spiritus s. gratiose habitauit, saluifica

fica praeditus fuerit fide, quo enim pacto is in eiusmodi homine quaevis deo placencia operari posset, qui totus ob fidei defectum deo displicet? quo pacto sensum donorum illorum, quibus deus vere credentes gratiose cumulare solet, operari in eo posset, qui non vere credit? quo pacto vitae aeternae praegustus in eo esset possibilis, qui per fidem de illius existentia nondum fuit conuictus? Hinc ergo satis fit clarum, quod ad peccantem in spiritum s. hic descriptum, hoc requiratur, quod antea saluifica fide fuerit praeditus. Falso itaque tradunt quidam interpretes, nequiquam hic sermonem esse de eiusmodi homine, cui deus saluificam largitus fuerit fidem, sed de tali, qui saltem aliquo modo, vel per naturae vires veritatem verbi diuini perspexerit, vid. PISCATOR *ad h. l. obs. VI. p. 697.* PAREVS *ad h. l. p. 265. seq.* nec non BEZA *in Adnot. ad N. T. h. l. ad v. 5. p. m. 351. seq.* Facile perspiciet, qui istorum dogmata norit, quo sine hoc adferant, ne scilicet hypothesein suam de inamissibilitate saluificae fidei deserere cogantur, quae tamen per locum nostrum paullinum destruitur penitus, ex eo enim ita argumentari licet. Cum peccantes in spiritu s. antea saluifica praediti fuerint fide, per demonstrata, sequitur, vt vera illa in Christum fides vel consistere queat cum hocce peccato, et cum blasphemia in Christum et spiritum s. vel vt amittatur, vbi hoc peccatum committitur; prioris ingens falsitas ex terminis patet, ergo admittendum posterius, ergo amitti potest vera ac saluifica in Christum fides.

§. XXXVII.

III. Apostolus peccantes in spiritu s. nobis sinit tales, qui statu plenariae conuersionis, fidei, ac gratiae diuinae in sinum prolabantur infidelitatem adeo, vt sua sponte, absque vilius coactione, iussu ac persuasione execrandae ac blasphemae quaevis in
Chri-

Christum loquantur ac peragant (§. XXII. XXVI. XXIX.). Nondum ii huius peccati sunt peragendi rei, qui ob infirmitatem fidei de euangelii veritate subdubitare incipiunt, etiam si de ea per spiritus s. testimonia antea intime fuerint conuicti. Neque iis via ad salutem a Paulo nostro penitus praecluditur, qui quidem veram et efficacem in Christum fidem deponunt, doctrinam tamen christianam praeacte non impugnant atque blasphemant, qui conuictionem de eiusdem veritate nondum penitus ex animo exturbarunt, sed eam saltem per negligentiam ita suffocant, vt voluntatem ad plenarium adfensum et ad recte agendum mouere non possit, in iis enim fieri potest, vt aliquando adiuuante spiritu s. ista conuictio in mente eorum denuo excitetur, ita, vt eorum moueatur voluntas, ipsique ad saluificam in Christum fidem reducantur.

§. XXXVII.

Porro ad ductum loci nostri paullini de iis mitius est ferendum iudicium, qui tempore persecutionis, metu mortis, aut aliarum poenarum grauissimarum christianam fidem abnegant, modo id ita faciant, vt animus reluctetur, quippe de eiusdem veritate perfecte conuictus; hi utique ab immensa dei misericordia huius delicti post seriam poenitentiam impetrare possunt veniam, quod in Petri Apostoli exemplo satis conspiciere licet.

§. XXXVIII.

Ex dictis ergo abunde constat, quod non nisi ille peccatum in loco nostro descriptum admittat, qui, posteaquam de Euangelii veritate ita fuit conuictus, vt maior conuictionis gradus per media ordinaria in hac vita non sit possibilis, ex plenario conuersionis statu in summam infidelitatem sua sponte prolabitur, adeo, vt Christum ac doctrinam de eo non solum penitus abiiciat, sed eam

eam quoque quam maxime blaſphemet. Hinc ergo facile intelligitur, quid rei ſit peccatum in ſpiritum ſ. quod ſcilicet ſit ea prava hominis actio, qua ex ſtatu plenariae conuerſionis in ſummam infidelitatem ita ſe dat praecipitem, ut omnem ſenſum veritatis doctrinae Chriſtianae exuat penitus, eamque blaſphemet enormiter.

§. XXXVIII.

Hoc in animo lectoris hic ſubnaſci poſſet dubium: Quam de peccato in ſpiritum ſ. ſuppeditaui definitionem non ubiuis in illud quadrare, ſecundum eam enim illud ab iis ſaltem poſſe admitti, qui antea vere ad deum fuerint conuerſi, ac ſaliuifica in Chriſtum praediti fuerint fide, cui adſerto contrarius ſit locus *Mat. XII, 31, 32.* ubi Pharifaei a ſeruatore huius peccati peragantur rei, qui tamen numquam veram in eum fidem tenuerint? At uero in promptu ſunt, quae ad hocce dubium regeram, quae huc redeunt: Probaui, quod in loco iſto paullino de peccato in ſpiritum ſ. Apoſtolo ſit ſermo, quodque illud peccatum non ſit niſi vnicum (§. VIII. X.) ergo illud non niſi vnica ratione poteſt admitti, cum ergo in hoc noſtro loco paullino clarius, quam in omnibus reliquis locis, quae de eodem peccato agunt, quae vide §. X. deſcribatur, qua ratione illud committatur; ſequitur, ut ex hoc loco reliqua illa ſint illuſtranda, et quod in iis ſermo ſit de peccato eadem ratione admiſſo, qua hic admiſſum dicitur. Quid ergo obſtat, quo minus dicamus, de eiusmodi Pharifaeis loqui ſeruatorem, in loco iſto Matthaeci excitato, qui antea vere in eum crediderant, qui vero de nouo in eam prolapſi fuerunt infidelitatem, ut Chriſtum pro impoſtore haberent peſſimo, qui cum ipſo Beelzebub inierit pactum atque intimam amicitiam? Non eſt
 vt

vt quis nobis obiciat locum *Iuc. VII, 20.* vbi dicitur Phariseos et legis peritos consilium Dei erga seipos reiecisse, ideoque in Christum non credidisse, hic enim non de omnibus prorsus Phariseis, sed de plurimis saltem sermonem esse facile fit credibile, cum enim alibi ex populi iudaici primoribus multi in Christum credidisse dicantur *Jo. XII, 42.* conf. *Act. VI, 7.* cur non ex Phariseis quosdam id fecisse credamus? numne statuamus, eos ad vnum omnes per absolutum quoddam decretum a vera in Christum fide fuisse exclusos? aut adseramus, doctrinam seruatoris optimi tantum efficaciae non habuisse, vt in animos Phariseorum quorundam altius penetrare potuerit? Sane Gamaliel, homo phariseus, non obscure suam in Christum fidem proderi mihi videtur in iis, quae de eo commemorantur *Act. V, 34. seqq.* etiamsi, ad hunc Gamalielium quod spectat, viri eruditissimi in contrariam pe-
dibus eant sententiam, vide sis B. IO. GVIL. BAIERI *Dissert. de Consilio Gamalielis.* Possunt ergo et debent locus Matthaei, eiusque parallela reliquorum Euangelistarum loca, itemque dicta *Ebr. X, 26. 29.* de eiusmodi peccato explicari, quod ea ratione admittitur, qua peccatum in spiritum sanctum committi in praecedentibus fuit ostensum.

§. XXXX.

Vnicum in dicto nostro paullino restat declarandum momentum, quid scilicet sibi velint verba ista, quibus dicitur, *fieri non posse, vt ii, qui peccatum istud suscipiunt in praecedentibus descriptum, admittunt, ad poenitentiam renouentur?* Hoc in superioribus iam satis dedi euictum, quod sensus eorum huc redeat: fieri prorsus non posse, vt eiusmodi homines per euangelicae doctrinae adnunciationem eo adducantur, vt ad seriam poenitentiam

F

denuo

denuo peragendam fiant apti (§. VII. VIII. VIII.). Porro hoc supra iam euici, quod, cum Euangelii de Christo doctrina vnicam ad salutem viam ostendat, ac pandat, sequatur, vt is, qui per Euangelium ad salutem poenitentiam reduci nequit, ad eam prorsus adduci nequeat. Et cum absque poenitentia nulla detur peccatorum venia, hoc sibi hic velle Apostolum patet, quod, qui aduersus spiritum sanctum dicta ratione peccent, in aeternum delictorum suorum veniam a deo impetrare haud possint (§. X.). Idem ergo de peccato in spiritum sanctum hic adserit Apostolus, quod de eodem tradit ipse seruator optimus *Mat. XII, 31, 32. Marc. III, 28, 29. Luc. XII, 10.* quod scilicet illud numquam remittatur, et natura sua ita sit comparatum, vt deus illud condonare haud possit (§. X.). Iam vt accuratius intelligatur, quaenam hic sit mens spiritus sancti atque Apostoli nostri, hoc vnicum explicandum hic restat, quamnam ob causam is, qui peccatum saepius commemoratum admittit, a poenitentia, et per consequens ab aeterna salute prorsus excludatur, seu quam ob causam Apostolus peccatum in spiritum sanctum dicat irremissibile? Est haec quaestio altioris indaginis, adeo, vt plenariam eiusdem decisionem venerandis ecclesiae nostrae doctoribus relinquere, quam ipse vires meas, quas scio esse exiguas, hac in re experiri malim. Paucis hic rem expediam.

§. XXXXI.

In eo quod scio consentiunt ad vnum omnes, quod is ad aeternam beatitatem peruenire possit, et actu perueniat, quem deus ad eam peruenire vult, et in quo ea sunt, quae deus in iis, qui ad aeternam istam salutem sunt peruenturi, requirit, eiusmodi ergo hominem quoque

que ad poenitentiam, quae est medium salutis, peruenire posse, eiusque peccata remissibilia esse pater; quod si ergo quis ad poenitentiam adduci non potest, nec eiusdem peccatum remitti, ipseque ad aeternam salutem peruenire potest, facile intelligitur, huius rei rationem vel in voluntate dei esse quaerendam, qui per absolutum quoddam decretum eiusmodi homini aditum ad salutem praeculerit, quocumque modo is se gerat, vel eam in conditione hominis istius esse quaerendam, et dicendum, eum talem non esse, cui deus iuxta salutis ordinem in sacris litteris traditum, salutem conferre possit; iam vero cum deus iureiurando adserat, se non velle mortem peccatoris vllius, sed velle potius vt is reuertatur (per poenitentiam scilicet) a viis suis, et viuat *Ex. XXXIII, 11*. cum dicat se velle cunctos homines saluos fieri, et ad agnitionem veritatis peruenire *1. Tim. II, 4*. ita vt nullus pereat, sed omnes ad poenitentiam recipiantur *2. Petr. III, 9*. vel in dei veracitatem sumus iniurii, vel dicendum est, eum neminem per absolutum quoddam voluntatis decretum a poenitentia, et per consequens ab aeterna salute excludere. Abunde ergo patet, quod, si de peccantibus in spiritum sanctum Paulus dicit, eos ad poenitentiam adduci prorsus non posse, eorumque peccatum ita comparatum esse, vt condonari non possit, huius rei ratio non in absoluta dei voluntate, sed potius in conditione eiusmodi hominis, qui illud peccatum admittit, et in ipsa huius peccati indole sit quaerenda. Conf. B. MICH. FOERTSCHII *Diss. de peccato in spiritum sanctum §. XVIII. p. 25. seqq.*

§. XXXXII.

Iam ergo vltcrius est demonstrandum, qua ratione peccatum in sanctum spiritum per naturam suam ita sit

comparatum, ut is, qui eiusdem est reus, secundum salutis ordinem denuo ad veram poenitentiam adduci, eiusque peccati veniam a deo impetrare plane non possit. Hoc omnes norunt, veram poenitentiam veram supponere fidem; vera fides existere nequit absque conuictione de veritate euangelicae doctrinae (§. XXXV.) ergo si peccans in spiritum s. denuo ad veram poenitentiam debet adduci, vera in eo existat fides necesse est, & haec cum non detur absque conuictione de veritate euangelicae doctrinae, eiusmodi hominem ante omnia de huius doctrinae veritate denuo conuinci debere patet: Jam vero is per efficacissimas spiritus s. operationes ita de ea fuit conuictus, ut maior conuictionis gradus, si media ordinaria species, haud sit possibilis (§. XXXIII.) ergo ubi eam nihilominus reiicit, eamque tamquam falsam blasphematur, facile patet, eum tantum animo suo obducere callum, ut etiam efficacissimae spiritus s. operationes in eum penetrare, et in eo quidquam efficere haud amplius possint, ac eiusmodi hominem in extremae indurationis statu esse constitutum, confer sis B. 10. HOEFFNERI *Theol. de induratione p. 23.* quod si ergo in eo est statu, qui in spiritum s. peccat, ut efficacissimae sancti spiritus operationes in eo nihil efficere possint, facili intelligitur negotio, per spiritum s. in eo conuictionem de euangelicae doctrinae veritate, veram fidem, veramque poenitentiam denuo effici haud posse, nisi summam istam deponat infidelitatem, animique indurationem; hanc vero si exuere debet, hoc fieri debet vel per vires naturales, vel per supernaturales a spiritu s. concessas; per vires naturales hoc fieri nequit, non enim hominis, sed dei est, cor lapideum ex carne amovere, et indere cor carneum *Ez. XXXVI, 26.* alias rationes

nes vt breuitatis studio omittam: Nec per vires supernaturales, a spiritu s. concessas id fieri potest, cum eiusmodi homo animum suum ita obduret, vt in eo spiritus s. operationes efficacissimae nihil possint efficere: Ergo induratio eiusmodi hominis, qui aduersus sanctissimum dei spiritum peccat, per naturam suam ita est comparata, vt secundum salutis ordinem ab ea liberari non possit; cum autem, quamdiu haec in eo existit, is ad conuictionem de doctrinae euangelicae veritate, ad veram fidem, veramque poenitentiam denuo reduci non possit, quod patet ex antecedentibus; sequitur peccatum in spiritum sanctum per naturam suam, et propter conditionem eius, qui illud committit, ita esse comparatum, vt viam ad veram poenitentiam, et ad aeternam salutem prorsus praeccludat. Nulla ergo huius rei in deum sanctissimum, omnis in hominem ipsum redundat caussa, qui efficacissimas spiritus s. operationes ex animo exterminat, iis omni nisu obicem ponit, et mentem ita obdurat, vt in eum amplius penetrare nequeant. Hinc deus non potest non per summam, quae in eo est, iustitiam, eiusmodi hominem tradere in sensum reprobum, ei gratiam suam, quam accipere praefraete renuit, subtrahere, et permittere, vt satanas eum laqueis captiuum teneat, ad suam voluntatem 2. Tim. II, 26.

§. XXXXIII.

Ne quid alienum a venerandorum Theologorum nostrorum sententia hic tradidisse videar, en verba B. MVSÆI in *Diff. de peccato in spir. s.* XXXXVI. p. 23.: *duplex videtur esse caussa, cur peccatum in spiritum sanctum per se excludat poenitentiam. Vna, quod per se, et directe opponatur ministerio verbi, et veritati caelesti, qua ad poenitentiam peccator*
perdu-

perducendus erat: Altera, quod in causa sit, cur peccanti deus, iusto iudicio, gratiam suam subtrahat, eumque in sensum reprobum tradat.

§. XXXXIII.

Haec sunt, quae de interpretatione loci paullini, quem multi vnum ex difficillimis esse dicunt, in medium iam volui proferre, id pro virium ratione, sedulo operam dedi, ut et Apostoli mens, et peccati ab eo descripti indoles omnium oculis distincte pateret; ut omnia, quae adserui, firmo niterentur talo, ac sufficienti confirmata essent probatione. Omnia, quae ab aliis hoc de argumento fuere dicta, operose conquirere et in hanc meam opellam transcribere, nec volui, nec potui; ea potissimum adferre fuit animus, quae ad explanationem dicti paullini quam proxime spectant. Solent alias et vetustiores et recentiores ecclesiae doctores multum conquiri de insigni difficultate negotii, si determinandum ipsis venit, in quonam consistat peccatum in spiritum s. excitare solent AVGVSTINVM, qui *Serm. XI. in Mat.* inquit: *forte in omnibus sanctis scripturis nullam maiorem quaeestionem, nullam difficiliorem inueniri.* Atvero res adeo magnis difficultatibus, me quidem iudice, haud premitur, si modo pro sede primaria huius doctrinae locus noster paullinus adsumitur; hoc ut patesceret in hac tota opella mihi efficiendum summi, qua ratione id a me factum sit, iam iudices, B. L. ac conatibus meis faue, vale!

CLARIS.

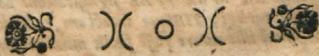
CLARISSIMO ARTIVM MAGISTRO DISSERTATIONIS AVCTORI DOCTISSIMO

SAL. PLVR. DIC.

SIG. IAC. BAVMGARTEN.

Quae ad TE disputaturum publice a me scribi mea TVAE re-
ferre putavi, tria fere sunt, atque & ad consilium TVVM,
& argumentum, & operam meam pertinent. Consilium,
quod cepisti, vehementer etiam atque etiam probo & eo magis
laudo, quo rarior illa cogitatio his temporibus cuiquam in mentem veni-
re solet, ut stadium litterarum academicarum cemsus, summos honores
philosophicos consecutus, aliorum institutione exercitatus ad specimen
academicum sanctioris doctrinae edendum animum appellat. Adeo nunc
invaluit apud plerosque & studiorum praecipitatio morarum maturita-
tisque impatientissima, & dissociatio philosophiae a rheologia neutri ho-
norifica, ut paucissimi illius opes & praesidia ad huius culturam refe-
rant, pauciores vero postquam illam docere coeperunt, in hac tractanda
operae pretium fieri existiment, quod olim frequentissimum fuisse neque
male cessisse philosophiae doctoribus, academiarum amales testatissimum
faciunt. Quare hunc morem antiquum vere TIBI gratulor, atque ut
laudabilis illius propositi nunquam TE poeniteat, non precor magis quam
auguror & provideo. Rectius certe orium Halense, post secessum Via-
drinum & labores lenentes, collocare non potuisses, quam explicando in
luce academica doctrinam sanctiorem, qua aliquot amorum industria
TE locupletasti. Argumentum disputabis graue omnino, quod multo-
rum iam exercuit solertiam, & in quo dogmaticae, moralis, & exegeti-
cae eruditionis, atque adeo & philologiae sanctioris & philosophiae soli-
dioris profectus una opera demonstrari possunt, quos lectoribus harum
litterarum gnaris, ut spero, approbabis. Elaborationis nihil plane mi-
hi vindico, in istius consilii intri ante ignarus, quam scriptum mihi exhi-
beres plene confectum, meumque in eius ventilatione publica praesidium
exigeres. Cui voluntatis in me TVAE significationi non defuturus ela-
borationem accurate perlegi, TIBIque intactam reddidi sine literis aut
accessionibus, & quod illis carere posse facile mihi persuasi, & ut inte-
grum

grum certiusque permitteretur studiorum arbitris de doctrina tua iudi-
 cium, & quod denique non per omnia TEcum sentio. Ipse enim opti-
 me intelligis, non unam esse omnium doctorum nostratorum in hac do-
 ctrina sententiam, sed hanc veniam posci darique mutuan, ut non so-
 lum in interpretandis oraculis divinis, quae ad eius fidem faciendam ex-
 citantur, verum etiam in ipsi doctrinae, exegericae magis quam dogma-
 ticae, momenti determinandis a se invicem dissideant, atque diverso,
 ut loquimur, ἑρπετοῦ πειθείας utantur. Quare quum tam locum epi-
 stolae ad Hebraeos, a TE explicatum, paullo aliter interpretari, quam
 ipsam peccati in spiritum sanctum notionem dogmaticam verissimam ab
 eiusdem notione biblica de pharisaicis usurpata distinguere solem, satius
 duxi meas cogitationes plane arcere, quam circulos TVOS bene ductos in-
 terpellationibus perturbare. Hoc sane debeo veri certique amoris & con-
 scientiae angustorum limitum, quibus scientia humana circumscriptur,
 ut quibusvis veritatis eruendae & stabilienae conatibus primus applau-
 dam & eximie faueam, etiamsi a meis sententiis discedatur, & mirifice
 laeter penitioem discussionem rerum, quae in plures partes disputantur,
 qualem eruditissima TVA dissertatio exhibet. Habes igitur me de illa
 praeclare sententem, licet de ipsa causa quaedam alia sentiam, habebis
 etiam comitem & spectatorem consiliatus publici, atque ut legibus aca-
 demicis TVAEque voluntati satisfiat moderatorem partibus TVIS non ob-
 futurum. Plura de me recipere ipsunque patrociniū opesque feren-
 das sponderem, quibus non destituerem in vindicanda sententia TVA,
 quam per se neque falsam, neque veri dissimilem esse arbitror, & egre-
 giae a TE exornatam deprehendo, nisi alia omnia praesagiret, mihi que
 otium & alium silentium praediceret satis explorata dexteritas, quam in
 academia vicina toties TE declarasse audiui, quoties ex cathedra philoso-
 phica huiusmodi consiliatus & subijisti & ipse moderatus es. Quam ob-
 rem quod publice coram praestari officium vix opportune poterit, hic oc-
 cupabo. Gratulor TIBI ea animi dona, quae diuinitus habes eximia, do-
 cumenta industriae & doctrinae bene multa, mentem praeclare anima-
 tam, virtutis studium & optimam spem, quam omnibus fecisti, quibus
 familiaris innotuisti, DEVMque O. M. aeprecor, ut beneficia sua TIBI
 suaeque civitati perpetuet & salutaria esse iubeat. Officiosissimi amoris
 mei, quem TIBI breui tempore apud nos transactio admodum deuinxisti,
 quidquam desiderari non patiar. Vale & rem tuam semper aegē rectis-
 sime. Dedi Halae propter Salam in acad. Frideric. ipsi idibus
 Aug. anni MDCC. XXXX.

99 A 6985

ULB Halle
002 823 829

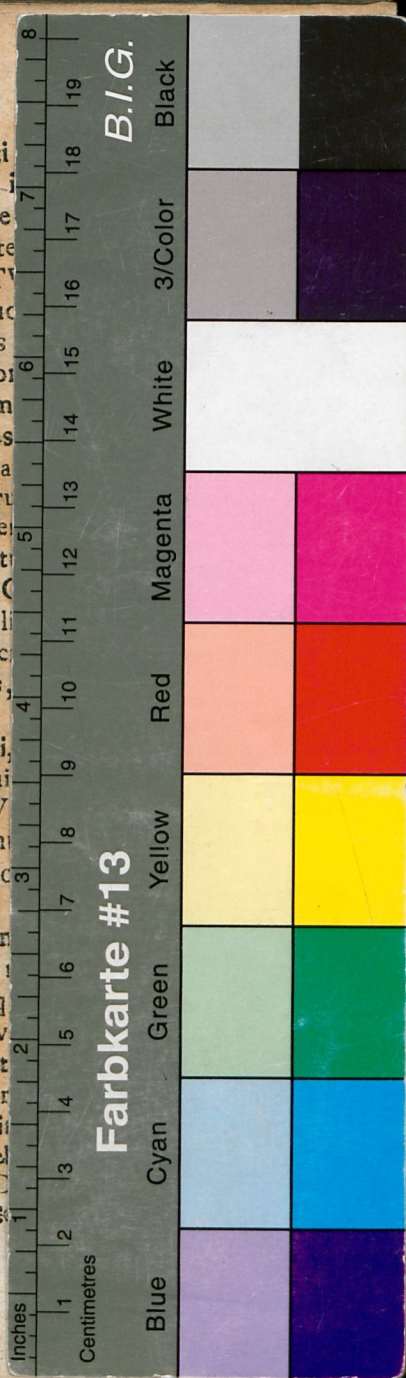
3

Retro ✓

16

DISSERTATIO PHILOLOGICO-THEOLOGICA

DE
PECCATO IN SPIRITVM
SANCTVM

AD DVCTVM LOCI CLASSICI EBR. VI, 4. 5. 6.

QVAM
SVB PRAESIDIO
VIRI SVMMÆ REVERENDI AMPLISSIMI
ATQVE DOCTISSIMI
SIGISM. IACOBI BAYMGARTEN
S. S. THEOLOGIAE DOCTORIS ET PROFESSORIS
PVBLICI LONGE CELEBERRIMI ORDIN.
THEOL. H. T. DECANI
PATRONI ATQVE FAVORIS OMNI
ANIMI OBSERVANTIA SVMMOPERE
COLENDI

DIE XVII. AVG. HVIVS ANNI cLs Is cccxxx.

H. L. Q. C.

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBIICIET

AVCTOR

M. IO. SAMVEL HICHTEL

ANHALTINVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE, 1748.

TYPIB IO. CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typogr.